

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

36E JAARGANG

WOENSDAG 17 OCTOBER 1951

No 1796

COMMISSIE VAN REDACTIE

*Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen;
F. de Vries; C. van den Berg (secretaris)*

Redacteur-Secretaris: A. de Wit.

Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË

*J. E. Mertens; R. Miry; J. van Tichelen;
R. Vandeputte; F. Versichelen.*

INHOUD

	Blz.
Financieel conflict tussen het Rijk en de gemeenten door <i>J. Hasper</i>	768
Liquiditeit en monetaire betekenis van de Postcheque- en Girodienst door <i>Drs H. W. J. Bösman</i>	769
De vrije Rijn door <i>Mr G. H. Dijkmans van Gunst</i>	772
Codificatie van het volkenrecht (II) door <i>Prof. Mr J. P. A. François</i>	774
Aantekening: Canada's dilemma	777
Geld- en kapitaalmarkt	778
Statistieken: Bankstaten	778
Inleggingen en terugbetalingen bij de spaarbanken in Nederland	779
Recente economische publicaties	779

Dezer dagen

„hoe zeere vallen ze af”. Terwijl het geschil met Perzië nog voor de Veiligheidsraad ligt, terwijl het Egyptische parlement in één adem het bestaande verdrag heeft weggeblazen, tegelijk met het aanbod van opnemings in de westelijke defensie, heeft Irak medegedeeld aan Groot-Brittannië, dat het herziening van het bestaande verdrag wenst. De klassiek geschoolde ambtenaren van het Britse departement van Buitenlandse Zaken zullen ongetwijfeld boze dromen hebben, waarbij de felle taferelen van de leeuwenjacht, zoals beoefend door Assyrische koningen, hun voor ogen komen.

De Britse leeuw als jachtbuit; hoe staat het met de Duitse adelaar? Worden twee halve adelaars wellicht weer één, in vrijheid, en dan onmiddellijk, uit wereldpolitiek gezichtspunt, weer een „Doppeladler”? De onderhandelingen duren voort, waarbij van beide zijden thans de wens naar verkiezingen over geheel Duitsland is uitgesproken. Er zal nog heel wat water door de Rijn vloeien, voordat eenvormige stemhokjes over geheel Duitsland worden opgesteld. Dat intussen, zes jaar na 1945, het koekoeksjong van het Duitse militarisme zich weer luide begint te roeren, maakt de toekomstverwachting voor de vrije vogel, waartoe men een nieuw Duitsland wilde maken, niet blijer.

Hoewel heraldisch goed voorzien van leeuwen, blijft Nederland in zijn jachtlust bescheidener; ons befaamdste jagerslied speelt in een groen knollenland. Het verschil tekent afdoende de andere dimensie van onze problemen. Maar ze zijn voor Nederlanders toch het naastbij liggende plichtje. Dus zij geconstateerd, dat het groen, groen knollenland bijna is verdwenen; het gemiddeld inwonertal is thans 299 per km². Onze voornaamste jacht is die op ruimte, vooral nu de woningbouw in 1951 zowaar records slaat.

Een kloeke jagersman is in het veld: de Minister voor de productiviteitsverhoging doet zijn best de inefficiëncy onderschot te krijgen. Jagers, die zich verontwaardigen, omdat in dit beeld op zittend wild wordt geschoten, mogen dit om economische redenen vergeven.

Het meest recente pogen heeft de klank van een kanonschot; boven de verwachte toeneming met 4½ pCt jaarlijks, moet de productiviteit over drie jaren met 10 pCt stijgen. Het is nu nog een papieren kartets — 1951 valt af —, maar het zal komen. Het advies, dat men zo gaarne ter productiviteitsverhoging zou geven: vooral niet te veel vergaderen, zal de Minister niet baten. Behalve door de Rijn, zal er ook nog veel water door de Maas moeten vloeien, voordat de genoemde middelen geconcretiseerd zijn en tot uitwerking gekomen. Het voor de hand liggende voorbeeld van de productiviteitsverhoging door de Nederlandse landbouw onder de druk van de moeilijkheden aan het einde der negentiende eeuw, voltrok zich in een anders gerichte economische orde.

Water door de Rijn; en op die Rijn gesubsidieerde scheepvaart en om de Rijn en de vaart daarheen discussies. Nederlandse en Belgische Ministers hebben overeenstemming bereikt over het verhogen der Belgische Rijnvaartpremies.

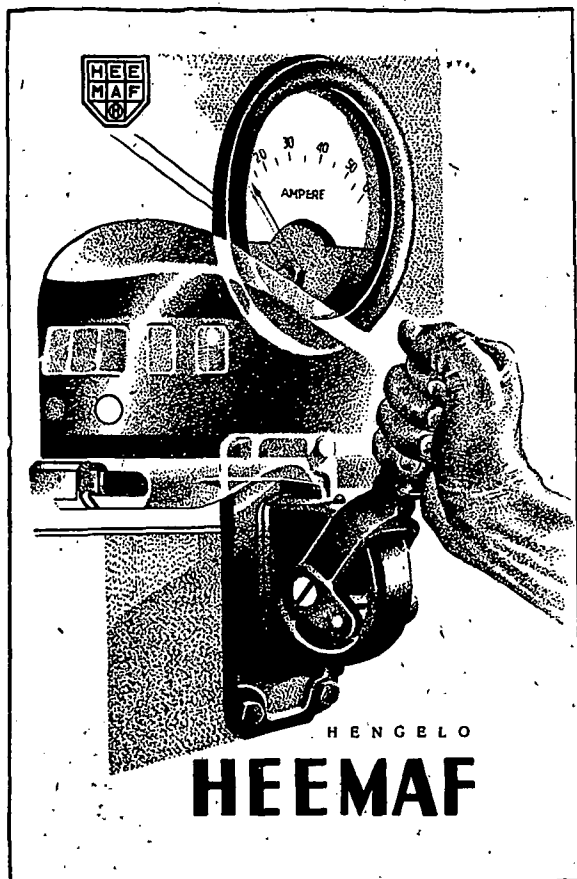
EERSTE NEDERLANDSCHE

Verzekering-Mij. op het Leven en tegen Invaliditeit N.V.

Aanpassing

van ondernemingspensioen- en
spaarfondsen aan de (komende)
nieuwe wettelijke bepalingen •

Kantoor: Bellevuestraat 2, Dordrecht, Telefoon 01850 - 5346

R. MEES & ZONEN

ANNO 1720

Bankiers & Assurantie-Makelaars

ROTTERDAM

's-Gravenhage, Delft, Schiedam, Vlaardingen,
Amsterdam (alleen Assurantie)

Handel

Ca. 20 October verschijnt het eerste nummer van het maandblad „Handel”, dat vanaf heden de plaats inneemt van „Groothandel”.

Naast artikelen van deskundige medewerkers, bieden de advertentieubrieken de lezers tal van mogelijkheden in te gaan op aanbiedingen of verzoeken om offerten uit binnen- en buitenland.

De abonnementsprijs bedraagt f 8.— per jaar, een proefnummer wordt U op aanvraag gaarne toegezonden.

KON. NED. BOEKDRUKKERIJ

H. A. M. ROELANTS

POSTBUS 42 — SCHIEDAM — (TEL. 69300)

HANDEL-MAATSCHAPPIJ

H. Albert de Bary & Co. N.V.

AMSTERDAM-C. • HEERENGRACHT 450

Alle Bankzaken.

KAPITAAL EN RESERVES F. 25.000.000

**Fa. A. O. Beuth van
Wickevoort Crommelin**

Corns. v. d. Lindenstraat 22
Amsterdam-Z. - Tel. 25410

**Onafh. Verzekeringsadv.
LOD. S. BEUTH**

deskundige ter zake van:

Pensioen-voorzieningen
voor staf en personeel
Organisatie Ondernemings-
en Bedrijfs-Pensioenfondsen
Aanpassing aan nieuwe wet-
Pensioen- en Spaarfondsen

ADVERTEER IN DE E.-S. B.

DE ARTIKELEN VAN DEZE WEEK

J. HASPER, Financieel conflict tussen het Rijk en de gemeenten.

De gemeenten hebben in een buitengewoon congres, waar ruim 1.600 bestuurders uit alle streken van het land waren samengekomen, geklaagd over de uitvoering van de noodvoorziening gemeentefinanciën en de vooruitzichten van de woningbouw. De Regering heeft van de gemeenschappelijke belastingoogst 1948/1950 ruim f 300 miljoen van het gemeentelijke aandeel niet afgedragen, d.w.z. zonder rentevergoeding in 's Rijks Kas gehouden. De gemeenten zijn er nu bitter over gestemd, dat zij mede daardoor kasmoeilijkheden ondervinden en dat zij een deel van haar eigen geld via de Bank voor Nederlandse Gemeenten tegen normale bankrente van de Staat moeten lenen. Bovendien heeft de Regering in het wetsontwerp, dat deze week in de Kamer in behandeling komt, een verlaging van de afdracht van het gemeentelijke aandeel in de belastingopbrengsten 1951 en 1952 voorgesteld. Daarnaast vragen de gemeenten om herleving van de wettelijke rijksvoorschotten voor de woningbouw, omdat thans slechts kan worden gebouwd in die gemeenten, waar plaatselijk — dikwijls onder bezwarende voorwaarden — geld van het bedrijfsleven kan worden bijeen gebedeld.

Drs H. W. J. BOSMAN, Liquiditeit en monetaire betekenis van de Postcheque- en Girodienst.

In dit artikel behandelt schr. aan de hand van de balanscijfers de liquiditeit van de Postcheque- en Girodienst. Hij brengt voor dit doel de tegoeden der rijkscomptabelen in mindering op het tegoed van de Girodienst bij de P.T.T. De conclusie is, dat de liquiditeit ultimo 1946 t/m 1949 32 à 33 pCt was, hetgeen zeker voldoende is te achten, doch dat deze ultimo 1950 tot 22 pCt was teruggelopen, vermoedelijk mede ten gevolge van grote belastingbetalingen. De auteur beziet tevens enige monetaire aspecten van de Girodienst. Hoewel deze een geldschepende instelling is, is de feitelijke invloed op de geldhoeveelheid de laatste jaren vermoedelijk niet groot geweest.

Mr G. H. DIJKMANS VAN GUNST, De vrije Rijn.

Het vraagstuk van de „vrije Rijn” is sedert kort weer actueel geworden, zowel bij de behandeling in de Tweede Kamer van het wetsontwerp tot regeling van het goederenvervoer in de binnenscheepvaart, als bij de bemoeiing van de Overheid met de Nederlandse internationale Rijnvaart. Het gaat hier om de interpretatie van art. 1 der Acte van Mannheim; de rechtswetenschap zou aan de belangen, die hier aan de orde zijn, tekort doen, indien zij, zoals van sommige zijden geschiedt, bij de interpretatie van dit artikel alleen historische of historisch-systematische middelen zou gebruiken. De moderne rechtswetenschap, die het geloof in het positivisme heeft verloren, heeft andere interpretatiemethoden dan alleen de reeds genoemde ter beschikking en zij, die dagelijks met de praktijk der Rijnvaartproblemen te maken hebben, mogen verlangen, dat de rechtswetenschap die middelen ten volle in dienst van die belangen stelt. Niet alle rechtsvoorschriften binnen een bepaalde rechtsorde zijn van gelijke waarde. Het gaat er hier om de waarde en betekenis voor het heden te bepalen van het vrijheidsrecht van art. 1 der Mannheimer Acte en daarin de internationale en de nationale wetgever voor te lichten. Het is niet de bedoeling van de schr. over dit vraagstuk een eigen mening te verkondigen, maar wel een bijdrage te leveren om de discussie over de vrije Rijn hier te lande te brengen op het niveau en binnen het kader, waar zij behoort te worden gevoerd.

Prof. Mr Dr J. P. A. FRANÇOIS, Codificatie van het volkenrecht (II).

Met dit tweede artikel besluit schr. de bespreking van het resultaat van de werkzaamheid der Commissie voor Internationaal Recht tijdens haar derde zitting. Deze Commissie heeft geruime tijd besteed aan het régime van de volle zee, waarbij de voornaamste aandacht is besteed aan de „Continental Shelf”. In een vrijwel geheel aanvaard ontwerp werd het systeem neergelegd, dat aan de kuststaten de uitoefening toekomt van het gezag over de aangrenzende „Continental Shelf” ten behoeve van de exploratie van dit gebied en de exploitatie van zijn natuurlijke rijkdommen. Onverlet blijft echter het beginsel van de vrijheid der zee in het boven de „Continental Shelf” liggend zeegebied. Slechts zullen daar de kuststaten de rechten kunnen uitoefenen, die noodzakelijk verband houden met de exploitatie van de ondergrond; en zulks nog met het voorbehoud, dat de scheepvaart niet in belangrijke mate door de op te richten installaties zal mogen worden belemmerd. Slechts één lid heeft hiertegen een reserve gemaakt op grond, dat het begrip van de „Continental Shelf” inbreuk zou maken op de vrijheid der zee.

— SOMMAIRE —

J. HASPER, Le conflit en matière de finances entre l'Etat et les communes.

Pendant le congrès extra-ordinaire les communes se sont plaintes au sujet de l'octroi des secours financiers aux communes et des perspectives en matière de construction d'habitations. Les communes voient d'un mauvais oeil qu'elles doivent emprunter une partie de leur propre argent à l'état contre le taux d'intérêt normal; en effet plus de 300 millions de florins de la quote-part communale des impôts 1948/50 n'ont pas été transférés par le Gouvernement aux communes. Les communes demandent en outre la renaissance des avances gouvernementales légales en faveur de la construction d'habitations.

Drs H. W. J. BOSMAN, La liquidité et la signification monétaire du service des chèques et virements postaux.

Dans cet article l'auteur traite de la liquidité du service des chèques et virements postaux. Il constate que la liquidité, entre fin 1946 et fin 1949, s'élevait à 32—33 p.c., ce qu'on peut considérer comme suffisant. A la fin de 1950 la liquidité s'était rétrécie jusqu'à 22 p.c., probablement à cause de fortes sorties en faveur du fisc. Bien que le service des chèques et virements postaux soit une institution créatrice de monnaie son influence réelle sur la quantité d'argent ne paraît pas avoir été considérable les dernières années.

Mr G. H. DIJKMANS VAN GUNST, Le Rhin libre.

En ce qui concerne le problème du Rhin libre il s'agit surtout de déterminer la valeur et la signification actuelles du droit de liberté traduit par l'article 1er de l'Acte de Mannheim et d'éclairer en même temps le législateur international et national. L'auteur espère contribuer par cet article à diriger les discussions aux Pays-Bas au sujet du Rhin libre vers le niveau et dans le cadre où elles doivent se faire.

Prof. Mr Dr J. P. A. FRANÇOIS, La codification du droit public (II).

L'auteur conclut par ce deuxième article l'examen des résultats des travaux de la Commission du Droit International, lors de la 3e session.

Financiële conflict tussen het Rijk en de gemeenten

Ruim 1.600 gemeentelijke bestuurders hebben op 11 October 1951 in een buitengewoon congres van de Vereniging van Nederlandse Gemeenten, waarin alle gemeenten vertegenwoordigd zijn, geklaagd over de behandeling, die de gemeenten van de zijde van het Rijk ondervinden. De Minister van Binnenlandse Zaken zelf en vertegenwoordigers van de Ministers van Financiën en van Wederopbouw en Volkshuisvesting hebben deze manifestatie te Utrecht bijgewoond. Zij zijn er getuige van geweest, dat alle gemeenten de tijd gekomen achten om, zoals de Voorzitter, Mr P. J. Oud, dat noemde, gezamenlijk haar belangen volgens art. 150 der Grondwet voor te staan. Dit is geschied door het voeren van betogen en het onderstrepen van de wensen met aanvaarding van twee resoluties, de éne handelende over de financiële verhouding tussen het Rijk en de gemeenten, de andere over de woningbouw. Deze onderwerpen konden zonder bezwaar tegelijk worden behandeld, omdat ook de moeilijkheden van de woningbouw schuilen in de financiering.

Het indrukwekkende van dit congres lag niet in briljante betogen, al mocht gehoord worden, wat werd gezegd, noch in openbaringen, die de zaak een geheel nieuw aanzien zouden moeten geven, doch in het feit, dat bestuurders van grote en kleine gemeenten gedocumenteerd bezwaren uitten, die in alle delen van het land worden ondervonden. Hoewel ook in dit blad de grieven van de gemeenten reeds uitvoerig zijn besproken, is het toch nuttig de voornaamste nog eens de revue te laten passeren.

Wat de gemeenten bijzonder dwars zit, is, dat in 1948 een regeling is getroffen voor een verdeling van de gemeenschappelijke belastingoogst, waaraan de Regering zich niet heeft gehouden. Afsgesproken was — d.w.z. bij de wet geregeld —, dat de opbrengst van bepaald aangewezen belastingen voor 91,3 pCt zou gaan naar 's Rijks Kas, 0,7 pCt naar de provincies en voor 8 pCt naar de kassen van de gemeenten. Daarbij was de belofte afgelegd, dat in deze verhouding geen wijziging zou komen als het Rijk voor eigen uitgaven een tekort aan middelen zou hebben, of wanneer de ontvangsten uit de aangewezen belastingbronnen rijker of trager zouden gaan vloeien. Mochten er heel bijzondere dingen gebeuren, of wijzigingen in de taakverdeling Rijk—gemeenten tot stand komen, dan zou de Regering „onverwijld” een wetsvoorstel indienen, om in deze verhouding 91,3 pCt Rijk — 8 pCt gemeenten wijziging te brengen.

Hoe is de Regering er nu toe gekomen die belofte te breken?

Dat ging vanzelf. De zaak is deze, dat de Rijksadministratie niet ineens voor elk jaar precies de belastingopbrengsten kent. De gemeenten menen er door de publicatie van de Rijksmiddelenstaat wel iets van af te weten, maar niet precies en ook niet op het ogenblik, dat ten laste van de begroting voor een bepaald dienstjaar reeds betalingen moeten worden gedaan uit middelen, die nog verkregen moeten worden. Alle gemeenten zagen de uitgaven voor personeel, onderhoud en materialen stijgen, doch zij wisten ook, dat de belastingopbrengsten meevielen. Zij mochten dus rekenen op hogere ontvangsten uit het Gemeentefonds. En zij meenden daarop gerust te mogen zijn, niet alleen om de wettelijke belofte van volledige afdracht van de 8 pCt belastingen, maar ook omdat met het vervullen van die belofte een begin van uitvoering werd gegeven, want zodra de gemeenten het moeilijk kregen, kwam er een circulaire van de Minister van Binnenlandse Zaken, waarin werd medegedeeld, dat 110, 120, 125, 123 pCt van de geraamde basisbedragen zou worden uitgekeerd. De gemeenten hielden geen congressen, in

goed vertrouwen op de finale verdeling. Het was met 125 pCt en 135 pCt wel niet overal even best, maar het ging.

Toen de Regering dat zag, heeft zij niet alles uitgekeerd, uit vrees, dat de gemeenten belastingen zouden verklaren of het uitgavenpeil zouden opvoeren boven het strikt noodzakelijke. Zij heeft het meerdere ten behoeve van de gemeenten gereserveerd als een appeltje voor de dorst. Zo is over de jaren 1948/1950 ongeveer f 300 miljoen in 's Rijks Kas gebleven. Daar komen nog verdere complicaties bij — manipulaties; zei men ten congresse — betreffende de afrekening van de thans afgeschafte ondernemingsbelasting, doch het is niet nodig op de finesses daarvan in te gaan om de ontevreden stemming van de gemeenten te verklaren. De moeilijkheid in dit conflict ligt hierin, dat niemand zal verdedigen, dat de Regering een belofte niet nakomt, maar wel, dat maatregelen worden getroffen, dat niet teveel geld wordt uitgegeven. Doch die veronderstelling achten de gemeentebesturen reeds onprettig; zij streven al lang naar grotere financiële zelfstandigheid en zien deze regeringsdaad als ingegeven door een neiging tot bevoogding.

Er komt nog wat bij. De gemeenten zijn bepaald verbitterd om twee redenen: de eerste is deze, dat de Regering een wetsvoorstel heeft ingediend, waarin andermaal met de percentages van de verdeling van de belastingoogst wordt „gemanipuleerd” zodanig, dat de gemeenten in 1952 niet in redelijke mate van het natuurlijke belastingaccres profiteren, hoewel zij meer middelen nodig hebben om de gestegen uitgaven — ook die voor 's Rijks belastingen, welke de gemeenten moeten betalen — te kunnen financieren en ten tweede, omdat het Rijk renteloos over tenminste f 300 miljoen gemeentegeld beschikt en daarmee de eigen kaspositie verbetert. Doch het grievendste is wel, dat het Rijk van die „reserve” f 125 miljoen aan de Bank voor Nederlandse Gemeenten heeft geleend om die bank in staat te stellen de gemeenten tegen bankrente uit financieringsmoeilijkheden — gevolg van de practisch gesloten geld- en kapitaalmarkt — te helpen. En als men dan nog weet, dat die financieringsmoeilijkheden voornamelijk zijn ontstaan, doordat het Rijk sedert Juli 1948 geen uitvoering meer geeft aan de financiële bepalingen van de Woningwet en de gemeenten, onder aansporing om toch vooral veel te bouwen, zelf laat tobben, dan kan men zich wel voorstellen, dat de gemeentelijke bestuurders, met inachtneming van alle vormen van hoffelijkheid, van hun verontwaardiging wilden doen blijken. Zij zijn ontevreden met het beheer van gemeentegelden in handen van het Rijk en zouden, zoals de heer Haspels, Burgemeester van Bussum, voorstelde, een neutrale instantie, bijv. De Nederlandsche Bank, willen zien ingeschakeld, als de Regering de medezeggenschap van de gemeenten over de eigen gemeentelijke gelden zou afwijzen.

Ook andere denkbeelden werden naar voren gebracht. De Burgemeester van Rheden, de heer De Bruin, wees er op, dat de uitkeringen voor 1951 en 1952 te laag zullen zijn en gaf in overweging het geld geleidelijk te deblokkeren, als het Rijk verkeerde monetaire gevolgen van uitbetaling ineens vreest. Van die hogere uitgaven noemde Burgemeester Tellegen, van Terneuzen, voorbeelden: gemeenschappelijk gemeentelijke diensten voor het bouwen woningtoezicht, voor het instituut van schooltandartsen enz. enz. Velen hadden bezwaar tegen de gezamenlijke reserve; laat de Regering — zo zei men — voor iedere gemeente afzonderlijk de eigen reserve berekenen, en na bijschrijving van rente aan elke gemeente uitkeren, opdat

de bedragen, onder het wettelijke toezicht van Gedeputeerde Staten, op de voor iedere gemeente meest gewenste wijze worden besteed.

En daarbij dacht men natuurlijk ook aan de woningbouw. Als de reserve daarvoor zou worden aangewend, zou de Regering toch reeds veel gewonnen hebben; immers dan zouden kapitaalswerken met gewone middelen worden gefinancierd. Zou de Regering de f 300 miljoen voor dit doel uitkeren, dan zouden de liquiditeitsmoeilijkheden van de gemeenten worden verlicht. Monetaire gevaren, waarop de Regering zich beroept, zijn dan niet, of althans minder te vrezen, dan wanneer het gemeentelijke normale uitgavenpeil met f 300 miljoen per jaar zou zijn verhoogd, iets waarvoor de Regering bij het niet-nakomen van de wettelijke belofte heeft willen waken.

Er kwamen ook nog geheel andere gedachten naar voren. Zo stelde Wethouder Van der Velden uit Amsterdam voor, het geraamde overschot van de Staatsbegroting 1952 niet voor de bestrijding van kapitaalsuitgaven van het Rijk te bestemmen, maar voor de (gemeentelijke) woningbouw. Daarnaast zou hij het bouwprobleem willen zien opgelost door een beroep te doen op de toenemende spaargelden, op de tegenwaarde-rekening van de Marshall-dollars, teneinde weer de woningwetvoorschotten te kunnen verlenen. Hij trok — wat de opofferingsgezindheid van het Nederlandse volk betreft — zelfs een vergelijking met het hoogste offer, dat tijdens de bezetting werd gebracht, het leven, zonder daarmede te doelen op een wel zeer radicale oplossing van het huisvestingsprobleem. Andere offers, die het Nederlandse volk zou moeten brengen, werden echter niet genoemd.

De woningnood bood de gelegenheid op soms ontroerende wijze de waardigheid van de mens op de voorgrond te plaatsen. Meer dan een spreker constateerde, dat het nu niet meer ging om materialen, deviezen en arbeidskrachten, maar „slechts” om financiën.

Slechts financiën. Niemand zei, dat de vlottende schuld van de gemeenten, die tegen het einde van het jaar een milliard gulden zal belopen, eigenlijk al een bewijs is, dat wij reeds boven ons financieel kunnen zijn gegaan. Het grote vraagstuk van de gemeentelijke investeringen werd nauwelijks aangeroerd. Het plan om van regeringswege een premielening uit te geven werd onbesproken gelaten, omdat Minister In 't Veld heeft verzocht de officiële mededelingen af te wachten, en ontkend had, dat het voor-

nemen zou bestaan, dat die lening slechts 5 jaar zou lopen. Hulde werd gebracht aan de gemeenten voor de pogingen, die zij hebben aangewend om overal gelden bijeen te garen, en aan de industrie, die kapitalen blijkt de willen strekken, teneinde het woningplan voort te zetten. Doch tegelijkertijd werd uitgesproken, dat deze hulp niet blijvend kan zijn en dat aan vele van deze industriële leningen bezwaren kleven, die men uit een oogpunt van volkshuisvesting en wegens het camoufleren van afwijkingen van het officiële rentegamma niet mag onderschatten.

Tenslotte zij nog vermeld, dat de Minister van Binnenlandse Zaken verklaarde onder de indruk te zijn van deze grote en waardige manifestatie. Zijne Excellentie bepleitte een georganiseerd overleg tussen de gemeenten op hoog niveau, welk denkbeeld de Voorzitter gaarne overnam; daarbij wijzende op het apparaat, dat de Vereniging van Nederlandse Gemeenten daartoe beschikbaar heeft. Zou de Minister wellicht op deze wijze een Ambtgenoot dichter bij de gemeenten willen brengen?

Rotterdam.

J. HASPER.

Liquiditeit en monetaire betekenis van de Postcheque- en Girodienst

De opmerkingen van Mr H. F. van Leeuwen inzake de Postcheque- en Girodienst aan het slot van zijn eerste artikel over „Geld in het licht van de practijk”¹⁾ zijn voor mij aanleiding geweest enkele aspecten van deze dienst nader te bezien.

Een girodienst is ongetwijfeld een geldscheppende instelling evenals een handelsbank dat is. In het laatste geval vindt de geldschepping vooral plaats door het verlenen van rekening-courant-crediet: zodra de credietnemer van het hem toegestane crediet gebruik maakt, wordt hij gedebiteerd, terwijl zijn crediteur (bij dezelfde of een andere bank) gecrediteerd wordt. Het aldus ontstane creditsaldo behoort tot de geldhoeveelheid. Een girodienst verleent geen crediet in rekening-courant en

¹⁾ „E.-S.B.” van 12 September 1951: Dit artikel en het daaropvolgende in „E.-S.B.” van 19 September 1951 zijn tezamen uitgegeven in een brochure van de Twentse Bank.

is dus geheel afhankelijk van de bij hem gestorte gelden. Deze gelden worden echter gedeeltelijk weer uitgeleend en op deze wijze wordt de geldhoeveelheid vergroot: de rekeninghouder beschouwt nu immers zijn tegoed, dat in de plaats is gekomen van de door hem gestorte bankbiljetten; als geld, terwijl de bankbiljetten, al of niet na transformatie in giraal geld, bij de belegging ter beschikking komen van degenen, die aan de girodienst schuld-titels verkopen.

Aangezien dus de tegoeden bij een girodienst, evenals die bij een spaarbank of handelsbank, op korte termijn kunnen worden opgevraagd, dient ook deze dienst voor een zekere mate van liquiditeit bij de verdeling van zijn activa zorg te dragen. Hoe het hiermede in feite bij de Nederlandse Postcheque- en Girodienst is gesteld, zal thans worden nagegaan aan de hand van enkele balanscijfers, die hieronder volgen.

TABEL I.

<i>Activa.</i>					
Ultimo	1946	1947	1948	1949	1950
(in miljoenen gulden)					
Vaste belegging saldo-tegoed	558	557	565	579	613
Kortlopende belegging saldo-tegoed	177	132	155	171	140
Belegging reserves	14	14	14	14	14
Staatsbedrijf P.T.T.	371	480	651	379	321
Andere activa	9	8	8	10	10
Totaal	1.129	1.191	1.393	1.153	1.098
<i>Passiva.</i>					
Ultimo	1946	1947	1948	1949	1950
(in miljoenen gulden)					
Kapitaal en reserves	22	21	21	22	22
Postrekeningen Rijkscomptabelen	289	334	539	276	292
Postrekeningen anderen	742	780	782	786	738
Te boeken stortingen	25	14	16	40	17
In omloop zijnde cheques	19	19	18	11	14
Nederlandsche Bank	25	18	13	13	12
Crediteuren	7	4	4	4	3
Totaal	1.129	1.191	1.393	1.153	1.098

Bronnen: Korte verslagen van de Directeur van de Postcheque- en Girodienst over de jaren 1945 t/m 1948 en over het jaar 1949. De cijfers voor 1950 zijn ten dele ontleend aan de Nederlandse Staatscourant van 10 Januari 1951, ten dele door de Postcheque- en Girodienst welwillend ter beschikking gesteld.

De balansposten zijn ten dele samengetrokken. Onder „andere activa” wordt verstaan: vaste activa, kas, dienstpostrekening no 19100 en verschillende vorderingen.

Bij deze balanscijfers verdient allereerst de aandacht de vordering in rekening-courant van de Giro op de P.T.T. Deze vordering is te beschouwen als een creditverlening van de Girodienst aan de P.T.T. en via deze aan de Staat als zodanig, aangezien de P.T.T. op zijn beurt weer een vordering in rekening-courant op de Staat heeft. Beide saldi verschillen niet zoveel in grootte en vertonen, globaal genomen, dezelfde beweging, zoals uit de hiernavolgende cijfers blijkt:

TABEL II.

Ult.	A	B
	Rekening-courantschuld Staat aan P.T.T.	Rekening-courantschuld P.T.T. aan Girodienst
	(in miljoenen gulden)	
1946	351	371
1947	464	480
1948	607	651
1949	383	379
1950	284	321

Bronnen: A: Algemene Verslagen van de stand der staatsschuld.
B: zie tabel I.

Zoals uit tabel I bleek, houden verschillende Rijkscomptabelen grote bedragen bij de Giro aan. Voor een onderzoek naar de liquiditeit dienen deze saldi m.i. te worden gecompenseerd met het saldo in rekening-courant bij de P.T.T., aangezien hetzelfde lichaam hier eigenlijk debiteur en crediteur tegelijk is. In feite worden trouwens van postrekening no 1, die een belangrijk onderdeel van de saldi van Rijkscomptabelen uitmaakt, regelmatig belangrijke bedragen afgeboekt, die door het Rijk met de P.T.T. in rekening-courant worden afgerekend en die bij de Girodienst dus leiden tot een even grote afneming van postrekening no 1 en van de vordering in rekening-courant op de P.T.T. Deze afboekingen bedroegen bijv. in 1949 f 950 mln en in 1950 f 1.000 mln²⁾.

Na de bovenbedoelde saldering en nadat gemakshalve de posten „Kapitaal en reserves” aan de creditzijde en de posten „Belegging reserves” en „Andere activa” aan de debetzijde, die over en weer een ongeveer even groot bedrag aanwijzen, zijn geëlimineerd, krijgt men de volgende structuur van de activa:

²⁾ Bedragen ontleend aan de Millioenennota van September 1951, bijlagen blz. 22.

TABEL III.

Ultimo	1946	1947	1948	1949	1950
(in miljoenen gulden)					
Staatsbedrijf P.T.T.	82	146	112	103	29
Kortlopende belegging	177	132	155	171	140
Vaste belegging	558	557	565	579	613
	817	834	832	854	782

De totalen kloppen dan uiteraard nagenoeg met het totaal aan de passiefzijde, nadat „Kapitaal en reserves” en „Postrekeningen Rijkscomptabelen” daarvan zijn afgetrokken. En indien men dan berekent welk deel de liquide activa, nl. vordering op P.T.T. en kortlopende belegging, uitmaken van de weergegeven totalen, dan krijgt men de volgende percentages, die tot eind 1949 opmerkelijk stabiel zijn.

1946	32
1947	33
1948	32
1949	32
1950	22

Zou men niet de hierboven weergegeven methode volgen, doch het gehele saldo P.T.T. en de tegoeden van Rijkscomptabelen meerekenen, dan krijgt men uiteraard een veel hoger percentage.

De vraag kan zich voordoen, of de vordering op de P.T.T. als een liquiditeit moet worden beschouwd. Deze vraag moet m.i. bevestigend worden beantwoord, aangezien De Nederlandsche Bank alle mutaties met de Girodienst, zowel die wegens overboekingen als die wegens stortingen en cheques direct verrekenet met 's Rijks Schatkist, die op haar beurt de P.T.T. debiteert of crediteert, zodat de genoemde transacties resulteren in een verhoging of verlaging van het saldo in rekening-courant van de Girodienst bij de P.T.T. Op deze wijze kan dit saldo dus zeker als liquide worden beschouwd, evenals de banken het schatkistpapier als zodanig beschouwen. In beide gevallen moet vooral het saldo van het Rijk bij De Nederlandsche Bank de liquiditeit aanvullen en is het probleem dus daarnaar verplaatst, doch de desbetreffende financiële instelling behoeft zich daar niet om te bekommeren.

Men kan zich nu afvragen, of een liquiditeitspercentage van 32 à 33 pCt voldoende is te achten en verder trekt uiteraard het lagere percentage van 1950 de aandacht.

Bij de beantwoording van de eerste vraag moet men naar mijn mening vooral het oog houden op het belangrijke interne giroverkeer bij de Postcheque- en Girodienst, waarover de volgende cijfers' inzicht geven.

TABEL IV.

	Stortingen	Overschrijvingen van De Ned. Bank	Overschrijvingen naar De Ned. Bank	Cheques	Overschrijvingen binnen de Girodienst
(in miljoenen gulden)					
1947	2.808	616	2.079	1.374	18.151
1948	3.426	803	1.908	1.557	23.026
1949	3.678	599	2.049	1.591	23.518
1950	4.216	716	2.287	1.736	28.098
	14.128	2.734	8.323	6.258	92.793

Bronnen: zie tabel I.

Uit tabel IV blijkt, dat de verhouding van het in- en uitgaande verkeer enerzijds en het interne verkeer anderzijds ongeveer is als 1 : 3, waarbij tevens moet worden opgemerkt, dat het in- en uitgaande verkeer elkaar voor een belangrijk deel compenseren en dat het ingaande verkeer kwantitatief belangrijker is. (De sluitpost wordt gevormd door de afboekingen van overtollige saldi op postrekening no 1, die echter in tabel IV niet zijn opgenomen). Tevens moet er op worden gewezen, dat de saldi van anderen dan de Rijkscomptabelen, behoorlijk stabiel zijn.

Het zou interessant zijn indien dergelijke cijfers ook voor de grote banken werden gepubliceerd; eerst dan zou

men een verantwoorde vergelijking met betrekking tot de liquiditeit kunnen maken³⁾. Het komt mij echter voor, dat het interne verkeer bij de Giro relatief sterker overweegt dan bij de grote banken.

Voor de handelsbanken acht De Nederlandsche Bank blijkbaar een liquiditeitspercentage van 40 het minimum; hetgeen tot uiting komt in de per 1 Januari 1951 ingevoerde credietrestrictieregeling, volgens welke een handelsbank haar credietverlening zonder speciale toestemming niet mag voortzetten indien haar dekkingsmiddelen niet minstens 40 pCt van haar creditsaldi zijn. In het licht van de voorgaande beschouwing komt daarom een percentage van 32 à 33 voor de Giro niet als te laag voor.

Op dit punt raak ik de opmerkingen van Mr van Leeuwen in zijn eerder genoemd artikel. Tot goed begrip mogen deze opmerkingen hier allereerst worden geciteerd:

„Het spaarbankwezen is opgebouwd in de vooronderstelling der spaarders-substitutie. Immers, de beleggingen der spaarbanken geschieden behoudens een liquiditeitsmarge in de kapitaalmarkt, waarin men door overdracht van gelden aan een andere partij voor langere tijd afstand doet van de koopkracht ervan. Voor de houders der daartegenoverstaande spaarrekeningen heeft hun tegoed echter geldkarakter. Maar wat de een opvraagt wordt door de ander gestort. Moge deze hypothese voor spaarbankpolitiek aannemelijk zijn, voor belegging van girogelden is zij zonder meer verwerpelijk.

Het is een van de eigenaardige anomalieën waarop men zo af en toe in het leven stuit, dat de Postgirodienst, die bij de uitzetting der toevertrouwde gelden alle regelen van gezond monetair beleid overtreedt, nu juist onder beheer staat van dezelfde Overheid, die aan het in goede tradities werkende bankwezen haarfijn regelen voor zijn gestie wil voorschrijven”.

Het betoog van de heer van Leeuwen komt dus hierop neer, dat de belegging van de gelden van de Postcheque- en Girodienst, die voor een belangrijk deel een belegging op lange termijn is, op niet voldoende liquide wijze geschiedt, dus onjuist is. Want — zo zegt hij — voor de girogelden geldt niet de hypothese, die voor spaargelden aannemelijk is, dat wat de een opvraagt, door de ander wordt gestort.

Naar ik meen is dit betoog, gezien in het licht van het bovenstaande, niet juist. Het is immers gebleken, dat de gelden bij de Giro een zeer stabiel karakter dragen, mede door het belangrijke interne verkeer. Een aanmerkelijke vermindering van de bij de Giro ingelegde gelden is, behoudens zeer bijzondere omstandigheden, slechts denkbaar bij een verschuiving van de voorkeur van het publiek in de richting van chartaal geld of een preferentie van banktegoeden boven girotegoeden.

De geldstatistiek over de afgelopen jaren wijst, wat de eerste factor betreft, eerder in tegenovergestelde richting: het chartale geld maakte per ult. 1946 tot en met 1950 resp. 45, 44, 43, 41 en 42 pCt van de totale geldhoeveelheid uit.

Wat de tweede factor betreft kan men het totale vrije saldotoeged bij de Girodienst (buiten de Rijkscomptabelen) vergelijken met het totale girale geld op vrije rekening. Geheel zuiver is deze vergelijking niet, aangezien in de tegoeden bij de Giro ook tegoeden van banken zijn begrepen, die niet tot de geldhoeveelheid behoren. Onder dit voorbehoud echter blijkt, dat per ult. 1946 tot en met 1950 de vrije tegoeden bij de Giro resp. 20, 19, 18, 18 en 18 pCt van het totale vrije girale geld uitmaakten. Hier is dus nauwelijks van vermindering sprake.

Bij spaargelden ligt de zaak naar mijn mening anders, aangezien hier de feitelijke besparingen van bepaalde bevolkingsgroepen een rol spelen en dit element minder stabiel is dan de gewoonten van het publiek met betrekking tot het girale geld.

In tegenstelling tot wat ik uit het artikel van Mr van Leeuwen meen te lezen, geloof ik dan ook, dat voor de Postcheque- en Girodienst de kwestie van de liquiditeit niet hetzelfde belang heeft als voor de spaarbanken.

Ik heb nog niet gesproken over de relatief lage liquiditeit van de Giro per ultimo 1950. De verklaring daarvoor

kan naar ik meen ten dele worden gezocht in een grotere overboeking naar en storting op de saldi der Rijkscomptabelen in 1950 dan in voorgaande jaren. Uit de verschillende door de Postcheque- en Girodienst gepubliceerde gegevens kunnen nl. cijfers worden afgeleid omtrent de toef afnemingen van de overheidssaldi voor zover deze voortvloeien uit betalingen door en aan het publiek (de eerste voornamelijk belastingen). De overboekingen met 's Rijks Schatkist zijn zoveel mogelijk geëlimineerd; geheel mogelijk was dit niet, zodat de thans volgende cijfers (in miljoenen gulden) niet exact doch slechts globaal juist kunnen worden geacht.

1947	—	53
1948	+	779
1949	+	647
1950	+	792

Men ziet, dat 1950 aanmerkelijk grotere netto-ontvangsten van de Rijkscomptabelen te zien geeft dan de jaren daarvoor. Voor zover deze ontvangsten aan overboekingen ten laste van andere postrekeningen te danken zijn, wordt de liquiditeit, zoals ik die in dit artikel heb berekend, minder. In mijn beschouwing zijn immers de saldi der Rijkscomptabelen steeds gecompenseerd met de vordering op de P.T.T. en een vermindering der saldi van anderen ten gunste van de tegoeden van het Rijk heeft dus automatisch een vermindering van de in tabel III paraisserende vordering op de P.T.T. ten gevolge, waardoor de liquiditeit wordt gedrukt. De grote netto-betalingen door het publiek aan de Rijkscomptabelen in 1950 hebben op deze wijze wellicht bijgedragen tot de lagere liquiditeit per ult. 1950.

Daarnaast moet er echter op worden gewezen, dat in 1950 de kortlopende belegging is verminderd ten gunste van de vaste belegging (zie tabel III), hetgeen uiteraard ook tot de lagere liquiditeit aan het einde van 1950 heeft bijgedragen.

Naast de bedrijfseconomische liquiditeit zijn ook van belang de monetaire tendenties, die de Giro te zien geeft. Zoals in het begin van dit artikel werd betoogd, is de Girodienst zeker een geldscheppende instelling; de vraag doet zich voor, of hij in de afgelopen jaren ook in feite tot geldschepping of geldvernietiging heeft bijgedragen (waarbij men in het oog moet houden, dat dit nog niet hetzelfde is als inflatie resp. deflatie).

Bezie men wederom tabel III, waarin de onderste regel het totaal van de toevertrouwde gelden aangeeft, dan blijkt, dat tot ult. 1949 die totalen enigszins zijn toegenomen en dat per ultimo 1950 weer een vrij belangrijke daling heeft plaatsgevonden.

Naast het aan de Giro toevertrouwde geld dient men echter ook de verdeling van de activa van deze dienst te kennen om met betrekking tot de geldschepping enig oordeel te kunnen vellen. Daarom volgt hier nogmaals een overzicht van deze activa, nu echter niet naar de termijn van belegging, doch volgens het criterium: crediet aan de Staat of crediet aan anderen. Als crediet aan de Staat zijn beschouwd: de vordering op de P.T.T., het schatkistpapier, de staatsobligaties en inschrijvingen in staatsschuldregisters. Als crediet aan anderen zijn beschouwd de kasgeldleningen en de vaste belegging buiten staatsobligaties en staatsschuldregisters. Deze „anderen” zijn in hoofdzaak Nederlandse lagere publiekrechtelijke lichamen.

TABEL V.

Ultimo	1946	1947	1948	1949	1950
	(in miljoenen gulden)				
Crediet aan de Staat	623	671	673	692	604
Crediet aan anderen	194	163	159	162	178
Totaal	817	834	832	854	782

Bronnen: zie tabel I.

³⁾ De beide centrale boerenleenbanken geven in hun jaarverslagen cijfers omtrent het door hen verzorgde giroverkeer. Deze cijfers zijn echter niet vergelijkbaar met die van de Postcheque- en Girodienst.

Bij de geldanalyses in de jaarverslagen van De Nederlandsche Bank⁴⁾ wordt de geldschepping door en ten behoeve van de centrale Overheid berekend door de mutaties in de netto-schuld van de Staat ten opzichte van de geldscheppende instellingen te analyseren, terwijl de geldschepping ten behoeve van de lagere Overheid en de particuliere sector wordt verkregen door de mutatie in de credietverlening der geldscheppende instellingen aan deze groepen te nemen.

Houdt men deze methode aan, dan blijkt uit tabel V, dat de netto-overheidsschuld⁵⁾ van 1946 tot 1949 is gestegen en in het jaar 1950 weer is gedaald. Veel kan men daaruit niet opmaken aangezien het er natuurlijk op aankomt hoe de verhouding van de Overheid tot *het totaal* der geldscheppende instellingen is. Indien bijv. de aan de Giro toevertrouwde gelden door storting van bankbiljetten toenemen, dan vermeederen de vordering van de Giro op de P.T.T. en de vordering van de P.T.T. op de Staat met hetzelfde bedrag, doch tevens wordt het tegoed van het Rijk bij De Nederlandsche Bank met dit bedrag groter. Tegenover een vergroting van de netto-schuld van het Rijk ten opzichte van de Giro staat een verkleining van de netto-schuld van het Rijk ten opzichte

⁴⁾ Voor een toelichting op deze geldanalyses zie men het „Statistisch Bulletin” van het C.B.S., jaargang 1951, no 78.

⁵⁾ Er moege aan worden herinnerd, dat de opstelling in tabel V het netto-crediet aan de Staat weergeeft, doordat tevoren de tegoeden der Rijkscomptabelen op de vordering in rekening-courant op de P.T.T. in mindering zijn gebracht.

van De Nederlandsche Bank. Per saldo heeft er dan geen geldschepping plaatsgevonden. Bij storting van belasting op de postrekening van de ontvanger, blijft de netto-schuld t.o.v. de Giro hetzelfde doch vermindert de netto-schuld t.o.v. De Nederlandsche Bank.

Wat betreft het crediet aan anderen blijkt uit tabel V, dat dit van eind 1946 tot eind 1947 met ongeveer f 30 mln is afgenomen, dat dit daarna stabiel is gebleven en gedurende 1950 met f 16 mln is toegenomen. Aanmerkelijk zijn deze bedragen niet; bovendien kan men dit bedrag nog niet als geldschepping rekenen aangezien hier ook een eenvoudige omzetting ter beurze van belegging in staats-schuld in belegging in bijv. gemeente-obligaties invloed kan hebben. Het „crediet aan de Overheid” is dan formeel afgenomen, het „crediet aan anderen” is formeel toegenomen, doch in feite is er uiteraard niets anders gebeurd dan een mutatie ter beurze.

Laat men echter schatkistpapier aflopen en verstrekt men daartegenover een lening aan een gemeente dan gebeurt formeel hetzelfde als in het vorige geval doch materieel vindt hier een credietverlegging plaats, die niet zonder monetaire betekenis is.

Hoewel op grond van de gegeven cijfers dus geen exacte conclusie mogelijk is, zijn de mutaties in die cijfers zodanig bescheiden, dat als globale einddruk kan worden gezegd, dat er van de Postcheque- en Girodienst geen belangrijke zelfstandige invloed op de geldhoeveelheid is uitgegaan.

's-Gravenhage.

Drs H. W. J. BOSMAN.

De vrije Rijn

Er is in de laatste tijd een opleving van de belangstelling in het vraagstuk van „de vrije Rijn” vast te stellen, een belangstelling, die een voorlopig kristallisatiepunt heeft gevonden in het op 17 Juli gehouden debat in de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Men kent de feiten. In het toen bij de Tweede Kamer aanhangige wetsontwerp tot regeling van het vervoer van goederen met binnenschepen was door de Regering het voorstel gedaan binnenslands vervoer door Nederlandse schepen op het watergebied, dat valt onder de Acte Mannheim van 1868, te brengen onder het vergunningstelsel en alle overige bepalingen, die dat wetsontwerp inhoudt. Dit voorstel had reeds aanleiding gegeven tot persartikelen en — wat de inhoud van deze artikelen reeds deed vermoeden — tijdens de gedachtenwisseling met de Kamer bleken er twee tegenstrijdige meningen bij de sprekers te bestaan, waarvan de ene het regeringsvoorstel wel en de andere het niet in strijd met de Acte achtte. Daartussen stond de twijfelende heer Algera, die nadere inlichtingen van regeringszijde verlangde, alvorens zijn standpunt omtrent het al of niet toelaatbare van het voorstel te bepalen.

Het ging hier om een ernstige zaak, want het laten van de binnenlandse vaart door Nederlanders op de Rijn buiten de werking van de Wet Goederenvervoer in de Binnenscheepvaart betekent een lacune in het binnenlandse vervoerbeleid, die niet alleen voor de binnenscheepvaart, maar ook voor de andere vervoertakken, rail en weg, ernstige gevolgen kan hebben en het coördinatiebeleid in het vervoerwezen kan belemmeren en verstoren.

Al was er in het genoemde debat dus eigenlijk alleen een aangelegenheid betreffende binnenlands goederenvervoer aan de orde, de gedachten en ook de uitingen gingen telkens naar het veel ruimere terrein van de internationale Nederlandse Rijnvaart. De stop van Lobith werd genoemd en daarmee kwam het vraagstuk naar voren, in hoeverre ordeningsmaatregelen in de Nederlandse internationale Rijnvaart zich met de Mannheimer Acte ver-

dragen. Al stond dit vraagstuk niet ter discussie, uit de uitlatingen van de verschillende sprekers viel eenzelfde tegenstelling van inzichten, als hierboven aangeduid, op te maken. Het vraagstuk van de ordening van het binnenlandse vervoerwezen is van groot belang. Van niet minder belang is de regeling van de Nederlandse internationale Rijnvaart. Het zou te ver voeren dat hier uiteen te zetten; het is ook eigenlijk overbodig; het mag van algemene bekendheid worden geacht, dat het wel en wee van onze internationale Rijnvloot, een belangrijke bron van volksbestaan en een belangrijke factor in de bloei van de haven Rotterdam, rechtstreeks afhangt van een ordening der bestaande verhoudingen. Hoe dat zal moeten geschieden is de vraag; dat het zal moeten geschieden, beaamt elk welmenend deskundige. En dat de medewerking der Overheid daarbij niet kan worden gemist en de Overheid dus over enkele wettelijke bevoegdheden zal moeten kunnen beschikken, staat eveneens vast.

Twee zeer belangrijke aangelegenheden dus. Is het te verwonderen, dat het voor hen, die dagelijks met deze vragen te maken hebben, er de ernst en het belang van ons land van kennen, een eigenaardige ervaring was ten aanzien van de voorstellen en voornemens van de Regering van de zijde van de orthodoxe Rijnacte-deskundigen een categorisch „neen” te moeten vernemen, een neen gebaseerd op de historische interpretatie van artikel 1 van de Acte? In deze houding valt tweërlei op: vooreerst de waarlijk enigszins naïeve gedachte, dat men door historisch onderzoek de betekenis van dit artikel 1 ontwijfelbaar zou kunnen vaststellen. Wanneer dit mogelijk was, dan zou dit zeer zeker reeds lang zijn geschied. Ik geloof, dat er op dit punt voor twijfelaars als de heer Algera weinig hoop is. Het tweede, dat opvalt is, dat men zo uitsluitend waarde hecht aan de inhoud van hetgeen de herziensers der Acte in 1868 opstelden op een ogenblik, dat niemand aan het mogelijke bestaan van problemen als de beide genoemde ook maar dacht. Een aanbeveling van de zijde der historische inter-

pretatoren met betrekking tot de oplossing van de vraagstukken, waarvan ook zij de urgentie zullen moeten erkennen, mist men. Als zodanig kan men moeilijk aanvaarden uitlatingen als: „Dan moet men de Acte maar opzeggen of wijzigen”. Want ieder weet, dat het eerste desastreus zoude zijn en het tweede thans niet te verwerklijken is. Degenen, regerings- en particuliere instanties, aan wie de zorg voor de bovenbeschreven belangen is toevertrouwd, moeten in het kamp der Rijnvaart-juristen een onaandoenlijke, zelfs hooghartige houding vaststellen (weliswaar gelukkig niet bij allen), die hun met grote zorgdheid vervult. Zij vragen zich af: is de rechtswetenschap zo onmachtig, dat dit „neen”, dit „lex dura sed ita scripta”, haar laatste woord moet zijn?

Wanneer men over deze vraag nadenkt, dan krijgt men het gevoel — om niet te zeggen de overtuiging —, dat de orthodoxe Rijnvaart-juristen het vermogen van de wetenschap, die zij beoefenen verre onderschatten en daarmee aan het gezag van die wetenschap geen goed doen. Men behoeft in de rechtswetenschap geen vakgeleerde te zijn om te weten, dat aan haar meer middelen van interpretatie van het geschreven recht ten dienste staan, dan alleen de historische of historisch-systematische. Sinds de rechtswetenschap het geloof in het alleen-zaligmakende positivisme heeft uitgebannen, heeft zij de weg vrij gemaakt voor een rechtsbeschouwing, die oog heeft voor de geheel enige verbintenis, die feit en norm in het Recht aangaan — een verband, dat nooit geheel zal kunnen worden verklaard, al hebben mannen als Scholten een groot deel van hun denken daaraan besteed — een rechtsbeschouwing, die van dit gezichtspunt uit iets heeft leren begrijpen van het verband en de wisselwerking, die er tussen het Recht en de samenleving bestaan, nl. dat het Recht vormend in die samenleving werkt en tevens op zijn beurt in meerdere of mindere mate product van die samenleving is. Tegen die achtergrond gezien worden allerlei verschijnselen in het rechtsleven verklaarbaar en aanvaardbaar, die dat voor het positivisme ten enenmale niet kunnen zijn. In de samenleving ontstaat en vergaat nog steeds recht naast, buiten en zelfs tegen de wet. Wettelijke bepalingen kunnen met behoud van hun formeel bestaan afsterven, hun betekenis en draagwijdte kunnen zich wijzigen. Het zijn overbekende feiten en verschijnselen, zowel in het nationale als in het internationale recht. Interpretatie van een wet- of conventieregel is niet uitsluitend een historisch-systematisch onderzoek naar zijn betekenis op het ogenblik, dat hij tot aanschijn kwam, maar daarnaast en daarboven een plaats van deze regel in het rechtsleven van het heden, een spuren naar de zin, die aan die regel temidden van de krachten, die het rechtsleven van het heden beheersen, kan en moet worden toegekend. Zij, die het „neen” der historische interpretatoren niet kunnen aanvaarden, die ten aanzien van de grote belangen, die met betrekking tot de Rijnvaart aan hen zijn toevertrouwd, verlangen, dat bij de uitleg van de Rijnvaartacte en in het bijzonder van zijn artikel 1 zal rekening worden gehouden met de verandering, die de maatschappelijke en economische werkelijkheid sinds de opstelling dier bepalingen heeft ondergaan, doen niet anders dan met klem aan de beoefenaren der rechtswetenschap vragen, dat zij hun moderne interpretatiemethoden ten bate van de hier aan de orde zijnde belangen zullen aanwenden. Zij weigeren met een „neen” zonder meer genoegen te nemen, omdat zij weigeren te geloven, dat de wetenschap des rechts in dit geval tot zulke steriele en kortzichtige uitspraken zou moeten komen.

Wie in deze zin voorlichting van de rechtswetenschap vraagt, loopt de kans voor een utilist te worden aangezien, die de betekenis en de zin van een rechtsregel vooral zou willen zoeken in zijn sociale nuttigheid en de interpretatie van die nuttigheid zou willen laten afhangen. Daarmede zou de betekenis van een rechtsregel in bedenkelijke mate

afhankelijk worden van feit of belang, of althans de verhouding tussen de normatieve en de feitelijke componenten van die rechtsregel ten nadele van de eerste worden gewijzigd. En toch moet worden erkend, dat, zoals hierboven reeds werd gezegd, in het Recht feit en norm op een specifieke wijze zijn verbonden, hetgeen ten gevolge heeft, dat de belangen, die een rechtsregel tracht te regelen een zekere invloed op die regel en zijn uitleg uitoefenen en dat een verschuiving in de belangensfeer haar invloed in de rechtssfeer doet gevoelen. Het positieve recht is nu eenmaal niet een voor alle tijden (of voor lange tijden) onveranderlijke grootheid, het is onderhevig aan de invloed van het maatschappelijk milieu, waarin het geldt. Ook dit feit is in de huidige rechtswetenschap overbekend en zij die het aanvoerden en er mede rekening houden bij hun interpretatie van rechtsregels mogen zeer zeker niet zonder meer als utilisten en relativisten worden bestempeld.

Niettemin moet worden erkend, dat de moderne rechtswetenschap van deze zijde gevaren dreigen. De historisch-systematische methode kan in haar uitkomsten tot verstarring leiden, de moderne loopt de kans zich al te spoedig naar de eisen en verlangens van de praktijk te voegen en in haar uitkomsten stabiliteit te missen. Zij brengt voor hare beoefenaren een zware verantwoordelijkheid met zich, een gestadig zich rekenschap geven of wat als uitleg en toepassing van een rechtsregel wordt voorgestaan, niet in wezen enkel het kleed is, waarin een belang zich gelding wil verschaffen. Geen jurist zal spoedig mogen besluiten tot een interpretatie, die de eis van de stabiliteit van het rechtsleven uit het oog zoude verliezen. Hij zal er zich van bewust moeten zijn, dat er in elke rechtsorde regels van fundamentele, van ethische betekenis zijn, die een rechtsgoed van blijvende waarde beschermen. De zekerheid van persoon en goed, de strafbaarheid van moord en diefstal, zijn rechtsgoederen, waarvan de zin door interpretatie, welke dan ook, voor ons besef nauwelijks kan veranderen en zo zijn er voorbeelden in elk onderdeel van het recht aan te wijzen.

Maar de rechtswetenschap mag evenmin de ogen sluiten voor het feit, dat niet alle regelen binnen een rechtsorde van gelijke waarde en rang zijn. De norm, die de goede trouw als fundamenteel stelt bij de tenuitvoerlegging van overeenkomsten, is van een andere waarde en rang dan die, welke het hengelaarsseizoen op 1 Juni laat aanvangen. En zo wordt de vraag, waarop het bij het Rijnvaartprobleem en de betekenis der Mannheimer Acte uit een rechtswetenschappelijk oogpunt aankomt: welke rangorde van belangrijkheid komt toe aan het vrijheidsbeginsel, dat artikel 1 der Acte inhoudt?

De inhoud van artikel 1 behoort tot de categorie der zgn. vrijheidsrechten, waarvan er in nagenoeg elke rechtsorde van niet-totalitair karakter, nationaal en internationaal, voorbeelden zijn aan te wijzen. De voornaamste vrijheidsrechten in de Nederlandse rechtsorde zijn genoegzaam bekend. Artikel 7, 9 en 174, welke onderscheidenlijk de vrijheid van drukpers, van vereniging en vergadering en van godsdienst waarborgen, zijn er voorbeelden van. Deze vrijheidsrechten vormen een zeer merkwaardige categorie van rechtsvoorschriften. Zij vertonen meestal een overeenkomstige structuur; zij poneren de individuele vrijheid op een bepaald gebied en geven de wetgever een min of meer duidelijk omlinjende bevoegdheid tot beperking daarvan. Het vrijheidsbeginsel is primair, de inperkingsmogelijkheid is accessoir. Ook artikel 1 van de Rijnvaartacte vertoont deze structuur. In deze soort van rechtsvoorschriften komt de dubbele natuur van het Westerse recht: te zijn een waarborg van de rechten van de enkeling en tevens een bindende en verbindende kracht in de samenleving, tot uiting en het kenmerkende is, dat in al deze voorschriften de tweede functie ten bate van de eerste wordt teruggedrongen en ingeperkt. Op het ogenblik, waarop

een vrijheidsrecht wordt geboren, komt de samenleving, waarin het ontstaat, als het ware tot inkeer en wordt zich bewust van de betekenis van de vrijheid van het individu op een bepaald terrein, in en tegenover de gemeenschap en van het feit, dat het individu tot nu toe, tegenover die gemeenschap, meestal door de Overheid gerepresenteerd, is te kort gekomen en dat dus een verzetting van de grenzen nodig is. Nagenoeg alle vrijheidsrechten zijn ontstaan op of in verband, met dramatische momenten in de geschiedenis der mensheid. Artikel 1 der Rijnvaartacte maakt daarop geen uitzondering.

De vrijheidsrechten scheppen dus voor het individu een zekere rechtsvrije sfeer en zij doen dat vanuit een bepaalde historische situatie. Hoezeer het beginsel der vrijheid, dat in een vrijheidsrecht is belichaamd, onaangetast zal moeten blijven, wil dit vrijheidsrecht niet als zodanig teloor gaan, de inperking van die vrijheid zal de invloed van de ontwikkeling der verhoudingen en inzichten kunnen ondergaan. Wanneer bijv. art. 174 der Grondwet ieder het recht geeft zijn godsdienstige meningen met volkomen vrijheid te belijden, met de inperking, dat de maatschappij en hare leden beschermd zullen worden tegen overtreding der strafwet, dan kan niemand als vaststaand aannemen, dat in de loop der maatschappelijke ontwikkeling de inzichten in de mate en aard dezer bescherming dezelfde blijven. Geen enkel vrijheidsrecht legt op het gebied, waarvoor het geldt, de verhouding tussen individu en gemeenschap eens voor al vast. Wie daar naar zou streven, zou de kans lopen onvrijheid of bandeloosheid te bevorderen. De inhoud van een vrijheidsrecht, d.w.z. de daarin geponeerde onderlinge begrenzing van de rechten van individu en gemeenschap, blijven vanaf het ontstaan daarvan op het terrein, waar recht en politiek aan elkaar grenzen, een onderwerp van discussie. Die discussie zal vooral in bewogen tijden opleven en zelfs tot scherpe meningsverschillen aanleiding geven. Onze tijd is daar een voorbeeld van. Zo staat thans hier te lande het vrijheidsrecht betreffende de drukpers ter discussie. Al deze discussies betreffen ten slotte de vraag, hoe binnen het kader van een vrijheidsrecht de belangen van individu en gemeenschap in de juiste verhouding te houden.

Op het oogenblik vormt de inhoud van art. 1 der Rijnvaartacte onder de drang van politieke en economische factoren in alle belanghebbende landen het voorwerp van overweging en bij alle verschil van inzicht en tegenstelling van belangen is het besef algemeen, dat de verhouding

tussen vrijheid en gebondenheid op de grondslag van art. 1 dringend om nadere overweging vraagt.

Men moet hier twee groepen van vragen onderscheiden, nl. die betreffende de rechten en verplichtingen, die voor binnenlanders geacht kunnen worden met de bepalingen der Acte verband te houden. In deze tweede groep kan men rechten en verplichtingen onderscheiden, die wel en die niet buitenlanders raken. Het is duidelijk, dat ten aanzien van de eerste groep en het eerste onderdeel der tweede alleen de staten, voor wie de Acte geldt, gezamenlijk tot een eventuele wijziging van de grenzen tussen vrijheid en gebondenheid bevoegd zijn. Ten aanzien van vragen, welke behoren tot het tweede onderdeel van groep twee, zal men, ook al stelt men zich op het standpunt, dat zij met de bepalingen der Acte verband houden, — wat lang niet iedereen zal beamen — moeten overwegen, of niet de nationale wetgever bevoegd is. Beide vraagstukken, die voor Nederland van urgente betekenis zijn en die in de aanvang van dit artikel werden genoemd, behoren tot deze laatste categorie. Wanneer men de nationale wetgever bevoegd acht hier op het stuk van vrijheid en gebondenheid, zonodig nadere regelen te stellen, dan heeft hij daarbij aanspraak op de volledige steun der rechtswetenschap. Zij zal die vraag niet kunnen beantwoorden met de vermelding van hetgeen in 1868 als recht moest worden aangemerkt, maar integendeel, met de kennis van de huidige werkelijkheid en, rekening houdende met de aard van een vrijheidsrecht als art. 1 der Acte inhoudt, met alle haar ten dienste staande middelen moeten zeggen, wat heden ten dage de vrijheid van de Rijn betekent ten aanzien van de vaart van Nederlanders op het Nederlandse deel van de Rijn en ten aanzien van de ordening van de Nederlandse internationale Rijnvaart.

Dit artikel bedoelt niet anders, dan een bijdrage te leveren om de huidige discussie over de vrije Rijn hier te lande te brengen op het niveau en binnen het kader, waar zij behoort te worden gevoerd. De schrijver heeft zijn opvatting, maar hij achtte die niet van genoegzaam belang om ze hier mede te delen. Hij heeft slechts een beroep willen doen op hen, die tot oordelen in dit rechtsvraagstuk bevoegd zijn, zich bewust te zijn van de verantwoordelijkheid van hun taak en van het vermogen van de hun ten dienste staande middelen. Moge de uitkomst evenredig zijn aan het gewicht van de belangen, waarom het gaat.

S. Gravenhage.

Mr G. H. DIJKMANS VAN GUNST.

Codificatie van het volkenrecht

II¹⁾

Geruime tijd heeft de Commissie voor Internationaal Recht in haar derde zitting, besteed aan het régime van de volle zee, waarover ondergetekende rapport had uitgebracht. De voornaamste aandacht is uiteraard gewijd aan de „Continental Shelf”. Ondergetekende had, overeenkomstig de ter tweede zitting genomen beslissingen, een uit negen artikelen bestaand ontwerp daarover opgesteld, dat zich nauw aansloot aan het voorstel, dat een daartoe ingestelde commissie, met Jhr P. R. Feith als rapporteur, aan de „International Law Association” in haar zitting van September 1950 had voorgelegd. Behoudens redactiewijzigingen is dit ontwerp vrijwel geheel aangevaard. Het daarin neergelegde systeem is, dat aan de kuststaten de uitoefening toekomt van het gezag over de aangrenzende Continental Shelf ten behoeve van de exploitatie

van dit gebied en de exploitatie van zijn natuurlijke rijkdommen. Onverlet blijft echter het beginsel van de vrijheid der zee in het boven de Continental Shelf liggend zeegebied. Slechts zullen daar de kuststaten de rechten kunnen uitoefenen, die noodzakelijk verband houden met de exploitatie van de ondergrond, en zulks nog met het voorbehoud, dat de scheepvaart niet in belangrijke mate door de op te richten installaties zal mogen worden belemmerd. Slechts één lid heeft zich niet met het standpunt der Commissie verenigd. Prof. Scelle heeft een reserve gemaakt op grond, dat het begrip van de Continental Shelf inbreuk zou maken op de vrijheid der zee. Prof. Scelle is meer en meer zich gaan bewegen in de richting van Prof. de la Pradelle, welke laatste vijandig staat tegen elk gezag van de kuststaat over de aangrenzende zee en die dientengevolge ook nooit de — thans algemeen erkende — soevereiniteit van de kuststaat over de territoriale zee heeft willen aan-

¹⁾ Het eerste deel van dit artikel werd gepubliceerd in „E.S.B.” van 10 October 1951.

vaarden: Prof. de la Pradelle had zich in de bijeenkomst van de „International Law Association” te Kopenhagen verzet tegen de erkenning van rechten van de Staat op de ondergrond van de Continental Shelf, en Prof. Scelle is kennelijk onder de invloed van dit verzet gekomen: terwijl hij in de tweede zitting der Commissie in beginsel deze zeggenschap had aanvaard, heeft hij in de derde zitting een reserve tegen het door de Commissie aanvaarde systeem in het rapport doen opnemen.

De Commissie heeft niet als grens voor de Continental Shelf de dieptelijn van 200 m wens te aanvaarden. Ondergetekende had deze grens op het voetspoor van het rapport van de „International Law Association” voorgesteld, aangezien deze begrenzing in de eerste plaats overeenkomt met de in de meeste gevallen bestaande geologische formatie (de Continental Shelf strekt zich zelden uit buiten de 200 m dieptelijn) en in de tweede plaats, omdat de praktijk geen behoefte heeft aan een op grotere diepte getrokken grenslijn wegens de technische onmogelijkheid, de exploitatie op grotere diepte uit te oefenen. In dit opzicht was reeds met een aanmerkelijke vooruitgang van de techniek rekening gehouden, aangezien op dit ogenblik exploitatie van de ondergrond slechts mogelijk is tot op 70 m. Het had een zeker voordeel, een vaste grens voor de Continental Shelf aan te nemen, die bijv. op de zeekaarten kon worden aangegeven. Na langdurige overweging heeft de Commissie echter gemeend, dat het beter was hier geen bepaalde grens voor te schrijven. Deze zou een tamelijk willekeurig karakter hebben, aangezien op het ogenblik de 200 m grens eensdeels verder reikt dan de praktische behoefte, terwijl anderdeels niet te voorzien is, of niet in een betrekkelijk dichtbijzijnde toekomst een 200 m grens alweer onvoldoende zal zijn.

In de definitie van de Commissie omvat nu de Continental Shelf het gebied „en dehors de la zone des eaux territoriales où la profondeur des eaux surjacentes permet l'exploitation des ressources naturelles du lit de la mer et du sous-sol”. Blijkens deze definitie heeft de Commissie zich geheel losgemaakt van het — zeer omstreden — geologisch begrip van de Continental Shelf, hetgeen het voordeel biedt, dat bijv. exploitatie van de ondergrond in de Noordzee niet kan worden bestreden met de bewering, dat hier geen Continental Shelf in de geologische zin zou bestaan.

De erkenning van de zeggenschap van de Staat over de ondergrond van de zeebodem (de uitdrukking soevereiniteit is opzettelijk vermeden) brengt generlei bijzondere rechten voor de oeverstaten mee ten aanzien van de boven gelegen zee, in het bijzonder niet ten aanzien van de visserij en evenmin van de bescherming van de visstand. Niet te ontkennen is, dat bij de verschillende staten, die zich bij proclamatie rechten over de Continental Shelf hebben toegekend, de bedoeling heeft voorgezetten zich daarmee ook speciale rechten ten aanzien van de uitoefening der visserij, althans de bescherming van de visstand, te verwerven. Enige rechtvaardiging hiervoor kan gevonden worden in het feit, dat de jonge, te beschermen vis in het bijzonder wordt aangetroffen in het ondiepe zeegebied boven de Continental Shelf. De Commissie heeft echter van de aanvang af positief afwijzend gestaan tegen het leggen van een direct verband tussen zodanige rechten en die terzake van de Continental Shelf. Het is evenwel onbetwistbaar, dat de bescherming van de visstand in de aan het vasteland grenzende kustzee tot op veel grotere afstand dan de territoriale zee, zelfs al zou men die tot twaalf mijl uitbreiden, nadere voorziening behoeft. Het zou derhalve niet gewent zijn, en ongetwijfeld op verzet bij verschillende Staten stuiten, indien de rechten ten aanzien van de Continental Shelf zouden worden beperkt tot het recht van exploitatie van de ondergrond, zonder dat tegelijk voorzieningen wor-

den getroffen ten aanzien van de bescherming van de visstand in de bedoelde gebieden. Ondergetekende had daarom in zijn rapport voorgesteld aan de kuststaat het recht te geven na overleg met de overige belanghebbenden, maatregelen te treffen tot bescherming van de visstand in het aan zijn kust grenzend zeegebied tot een afstand van 200 mijl. Wanneer evenwel andere Staten zouden menen, dat deze maatregelen hun belangen zouden schaden, zou de kuststaat verplicht zijn het geschil terzake aan arbitrage te onderwerpen. Dit systeem heeft van enige zijde in de Commissie tegenstand ondervonden. In de eerste plaats verzette zich de heer Manley Hudson er tegen, die niet verder wilde gaan dan terzake overleg voor te schrijven tussen de verschillende bij de visserij betrokken Staten, zonder te voorzien in een oplossing, indien dit overleg niet tot resultaat zou leiden. De grote meerderheid der Commissie achtte zodanige regeling onvoldoende, omdat rekening moest worden gehouden met de mogelijkheid, dat de contrasterende belangen zich te dezer zake niet zo gemakkelijk zouden laten verzoenen. Het verzet tegen het voorgestelde systeem kreeg echter de steun van de heer Scelle. Diens verzet tegen erkenning van de Continental Shelf richtte zich ook tegen de toekenning van rechten van de kuststaat over de aangrenzende vrije zee terzake van de bescherming van de visstand. Hoewel hij erkende, dat de in het voorgestelde systeem de verplichte arbitrage in geval van meningsverschil tussen de betrokken Staten een belangrijke vooruitgang zou zijn, achtte hij toch zijn principiële bezwaar zo overwegend, dat ook hij niet met het voorstel wenste mee te gaan.

Een derde bezwaar kwam van de heer Spiropoulos, die betoogde, dat deze materie zich niet zou lenen voor arbitrage, maar dat het noodzakelijk zou zijn een internationaal organisme op te richten in de zin van het eertijds door Schücking voorgestelde „Office International des Eaux”, dat tot taak zou hebben alle kwesties van deze aard te onderzoeken. Het denkbeeld van de instelling van een dusdanig orgaan vond bij alle leden steun. Verschil van gevoelen openbaarde zich echter over de omvang van de taak, die aan een dergelijk organisme moest toekomen. Terwijl de grote meerderheid van de leden van oordeel was, dat bindende beslissingen van dit organisme moesten worden voorzien, handhaafde de heer Hudson ook hier weer zijn zienswijze, dat men uitsluitend naar bemiddeling moest streven en generlei bindende beslissingen zou kunnen aanvaarden. De Commissie ging hierin echter niet met de heer Hudson mee, en de wijze waarop het betreffende artikel is geredigeerd, doet zien, dat men hier met bindende beslissingen van dit op te richten orgaan rekening houdt. Aan het bedoelde orgaan zal dan tevens een taak worden toegekend ten opzichte van maatregelen tegen vervuiling van het zeewater, niet slechts ter bescherming van de visstand, maar ook in het belang van de zeebadplaatsen, tot het tegengaan van gevaar van brand in de havens, en ter bescherming van de zeevogels. Hoewel internationaal overleg omtrent de hier bedoelde bescherming reeds geruime tijd gaande is, is te dezer zake nog slechts weinig bereikt; het zal noodzakelijk zijn om de maatregelen te dezer zake te activeren, om de voorstanders van de eenzijdige vaststelling van ver strekkende maatregelen ten aanzien van de Continental Shelf de wind uit de zeilen te nemen.

Een tweede onderwerp, dat gelijktijdig met de exploitatie van de ondergrond van de Continental Shelf onder de ogen diende te worden gezien, was de bevoegdheid van de Staten tot het instellen van de zogenaamde „zones contiguous”, op grond waarvan de kuststaten gerechtigd zouden zijn, in aansluiting aan de territoriale zee zones in te stellen, waar zij speciale bevoegdheden zouden hebben ten aanzien van douane, visserij, veiligheid en gezondheidsmaatregelen. Dit onderwerp was reeds behandeld in de Codi-

ficatie Conferentie in Den Haag in 1930; daar was gebleken, dat er generlei overeenstemming zou zijn te bereiken omtrent instelling van een zone, waarin de kuststaten exclusieve visserijrechten zouden mogen uitoefenen, maar dat er wel aanleiding was een dusdanige zone te erkennen voor de uitoefening van douanerechten. Sindsdien was het aantal Staten, dat eenzijdig tot het instellen van een „zone contiguë” voor douanedoeleinden was overgegaan steeds groter geworden. Ondergetekende had dan ook in zijn rapport voorgesteld, een „zone contiguë” voor douane en gezondheidsdoeleinden over een afstand van twaalf mijl uit de kust te aanvaarden, doch de instelling van dusdanige zone voor andere doeleinden, met name visserij en veiligheid, van de hand te wijzen. Ondergetekende was daarbij er van uitgegaan, dat het toekennen van speciale rechten aan de kuststaten *ter bescherming van de visstand*, gelijk hierboven vermeld, er toe zou kunnen bijdragen, dat aan de eisen tot het toekennen van een speciale „zone contiguë” ten opzichte van de visserij *in het algemeen* niet langer zou behoeven te worden vastgehouden. De Commissie heeft zich met deze denkbeelden verenigd en als haar oordeel uitgesproken, dat voor douane en gezondheidsmaatregelen een „zone contiguë” van twaalf mijl zou kunnen worden aanvaard, doch uitdrukkelijk heeft zij een dergelijke zone voor visserij *in het algemeen* verworpen.

Het door de Commissie aanvaarde reglement inzake de Continental Shelf zal tot het maken van opmerkingen aan de verschillende regeringen worden toegezonden en zal na verloop van tijd dus weer bij de Commissie terugkomen. Hoewel de tekst van het reglement als bijlage is overgelegd bij het rapport aan de Algemene Vergadering, ligt het niet in de bedoeling, dat deze zich in dit stadium in de merites van het voorstel zal verdiepen.

Enigszins anders ligt het met de overige onderwerpen, die de ondergetekende in zijn introductief rapport op verzoek der Commissie had behandeld, doch die nog niet tot een uitvoering door de Commissie vastgestelde regeling hebben geleid. De behandeling van deze onderwerpen in de Commissie droeg het karakter van een eerste lezing, waarna in de volgende zitting aan de hand van een nieuw rapport van ondergetekende een tweede lezing zal plaats hebben.

Omtrent de voorlopige resultaten van de besprekingen dezer onderwerpen in de Commissie zijn in het rapport aan de Algemene Vergadering slechts enige zeer algemene opmerkingen gemaakt. Het betreft hier in het bijzonder de volgende punten:

1e. de nationaliteit van een schip. Dit onderwerp was door de Commissie aan de orde gesteld in het bijzonder met het oog op het misbruik, dat tegenwoordig door Panama wordt gemaakt met het brengen van vreemde schepen onder Panamese vlag.

Aangetekend zij, dat een van de leden van de Commissie, de heer Alfaro, van Panamese nationaliteit is. Ondergetekende heeft in zijn rapport voorop gesteld, dat het toekennen van de nationaliteit aan een schip niet uitsluitend een kwestie was waarover elke Staat soeverein zou kunnen beslissen. Hij kon hierbij aanknopen aan een rapport in 1896 door Mr Tobias Asser en Lord Reay uitgebracht voor het „Institut de Droit International”; in de volkenrechtelijke literatuur wordt echter herhaaldelijk betoogd, dat te dezer zake een volstreekte soevereiniteit van de Staten bestaat. De gehele commissie met inbegrip van de heer Alfaro bleek zich met de aanvaarding van het beginsel te kunnen verenigen. Het werd dan ook in het rapport opgenomen. Belangrijker dan deze principiële aanvaarding was nu echter, of men ook bereid zou zijn daaruit praktische conclusies te trekken en speciale criteria te aanvaarden, waaraan de schepen moesten voldoen, wilde hun een nationale vlag worden toegekend. Op het voet-

spoor van het Reglement van het „Institut de Droit International” van 1896 had de ondergetekende een aantal dezer criteria opgesteld. Grote praktische waarde hadden deze criteria echter niet, omdat de gelegenheid om door middel van stroomannen en fictieve maatschappijen de voorschriften te ontduiken, steeds groot zou blijven. Er was echter één criterium, dat, naar ondergetekende bij onderzoek gebleken was, een zeer groot aantal zeevarende Staten — evenals Nederland — had aanvaard en dat er toe zou bijdragen de Panamese praktijk onmogelijk te maken: de eis, dat de kapitein de nationaliteit van de vlaggestaat zou bezitten. De aanvaarding van dit criterium stuitte echter bij het merendeel der leden der Commissie op verzet. Als argument tegen het aanvaarden er van werd aangevoerd, dat bij plotselinge uitbreiding van de vloot van een bepaald land het noodzakelijk zou kunnen zijn in het gebrek aan kapiteins te voorzien door buitenlandse krachten aan te trekken. Ondergetekende heeft hier tegenover o.a. er op gewezen, dat een dusdanige plotselinge uitbreiding van de vloot, die een nijpend gebrek aan kapiteins zou doen ontstaan, wel gewoonlijk toe te schrijven zou zijn aan factoren, die niet bepaald uit internationaal oogpunt aanmoediging verdienen. Bij de stemming werd het voorschrift, dat de kapitein de nationaliteit van de vlaggestaat zou moeten hebben echter met acht tegen drie stemmen verworpen.

Een tweede punt betrof de vraag, in hoeverre de criminele jurisdictie terzake van aanvaringen ook door andere Staten dan die van het aanvarende schip kan worden uitgeoefend. Het Permanente Hof van Internationale Justitie had in het Lotus-arrest deze vraag bevestigend beantwoord en daarmee grote ongerustheid teweeg geroepen in de kringen der handelsmarine, aangezien de scheeps-officieren hierdoor kans liepen in elke haven, die zij aandeden, terzake van enig aanvaringsdelict met de strafrechter in aanraking te komen. Op het arrest van het Hof was van verschillende zijden zeer ernstig critiek geoefend en het „Comité Maritime International” had reeds een regeling voorbereid, waarbij zodanige strafrechtspraak door andere dan de gerechten van de vlaggestaat van het aanvarende schip werd uitgesloten. Deze regeling was echter nog niet in een diplomatieke conferentie behandeld. Ondergetekende had in zijn inleidend rapport een regeling voorgesteld, die zich nauw aansloot aan die van het „Comité Maritime International” en die derhalve uitsluitend jurisdictie van de vlaggestaat van het aanvarende schip erkende. Dit voorstel heeft in de Commissie een grotere tegenstand ontmoet dan hij had verwacht. Niet te ontkennen was, dat de aanvaarding van dit standpunt als een critiek op een uitspraak van het Permanente Hof van Internationale Justitie zou kunnen worden beschouwd. Daartegen bleek echter ten slotte slechts één lid, de heer Spiropoulos, overwegende bezwaren te hebben. De reden, waarom in deze kring het standpunt van de meerderheid van het Hof vrij ruime steun vond, is, dat de oplossing, door het „Comité International Maritime” voorgesteld, in het bijzonder het belang beoogt van de maritime naties, ter bescherming van hun handelsvloot, en geacht kan worden in te druisen tegen het beginsel van de gelijkgerechtigdheid van alle Staten. Deze gelijkgerechtigdheid toch moet, meent men, er toe leiden, dat een Staat, wiens belangen door een aanvaring zijn geschaad of wiens onderdanen door een aanvaring het leven hebben verloren, de daders daarvan, ingevolge het beschermingsbeginsel, voor zijn gerechten moet kunnen dagen, en dat niet te dezer zake een privilege wordt toegekend uitsluitend aan de zeevarende Staat, onder wiens vlag het schuldige aan de zeevaart. Gewezen werd daartegenover op de huiltengewone deskundigheid en onpartijdigheid, waarmee o.a. in Groot-Brittannië dergelijke aanvaringskwesties werden berecht. Het resultaat was echter, dat over het door ondergetekende

voorgestelde beginsel de stemmen staakten, en wel zes tegen zes. Na nieuwe discussies waren twee van de tegenstanders bereid, zich van een stemming te onthouden, zodat het voorstel met zes tegen vier stemmen werd aangenomen. Gezien echter deze zeer zwakke meerderheid werd besloten, het resultaat van deze stemming niet uitdrukkelijk in het rapport te vermelden en bij de tweede lezing deze materie weer opnieuw onder de ogen te zien.

Ten aanzien van het „Droit de Poursuite” heeft de Commissie de voorschriften overgenomen, welke ondergetekende ter aanvulling van de regels, aangenomen op de Haagse Codificatie Conferentie van 1930, had voorgesteld. Daaronder was een regeling van het Martin Behrmann-geval, dat zich indertijd in Indonesië had voorgedaan: de vraag, of een in de territoriale wateren aangehouden schip de vrijheid herkrijgt, indien het bij de opbrenging naar een haven de vrije zee moet doorkruisen. De Commissie aanvaardde de Nederlandse zienswijze, dat zulks niet het geval is.

De Algemene Vergadering had de Commissie opgedragen, in haar onderzoek ook de territoriale wateren te betrekken. De Commissie had verleden jaar dit probleem voorlopig laten rusten en zich op het standpunt gesteld, dat zij eerst de Continental Shelf zou moeten onderzoeken, alvorens het probleem der territoriale wateren in studie te nemen. Nu echter de eerste fase van de bestudering van de Continental Shelf was afgelopen en bovendien het probleem der territoriale wateren door de gebeurtenissen in de Oostzee en in de Noorse wateren van actueel belang was geworden, begreep de Commissie, dat zij het onderzoek van dit onderwerp niet langer kon uitstellen.

Als rapporteur daarover werd de ondergetekende aangewezen. Hoewel hem reeds het rapport over de volle zee was opgedragen, en men er naar streeft, de rapporteurschappen zoveel mogelijk over de leden der Commissie te verdelen, werd deze cumulatie gemotiveerd met een beroep op de samenhang met het probleem der Continental Shelf en met het feit, dat de ondergetekende ook ter Codificatie Conferentie van 1930 als rapporteur over de territoriale wateren was opgetreden. De moeilijkheden zullen, naar het voorkomt, niet zo zeer liggen op het gebied van het voor deze wateren te aanvaarden régime; hierover immers was in 1930 reeds een ruime mate van overeenstemming verkregen. Evenals in 1930 zal echter het bepalen van de *breedte* van de territoriale wateren wel het grootste struikelblok opleveren. Hoewel in de loop der jaren de opvatting meer veld heeft gewonnen, dat een driemijlsgrens mede in verband met de toenemende snelheid der schepen niet langer geacht kan worden aan de behoefte te beantwoorden, zal het toch grote moeite kosten om overeenstemming te bereiken over een te aanvaarden uitbreiding.

De Commissie besloot, in de volgende zitting tevens een aanvang te maken met de bestudering van de nationaliteit, met inbegrip van de staatloosheid. De Ecosoc had de Commissie verzocht, de staatloosheid op haar agenda te plaatsen. De Commissie was van oordeel, dat dit onderwerp niet afgescheiden van de nationaliteit in het algemeen kon worden behandeld, en besloot daarom in studie te nemen „la nationalité y compris l'apatridie”, een onderwerp dat trouwens van het begin af reeds op de lijst was geplaatst. Het ligt in de bedoeling, vooral aan de apatridie aandacht te wijden. Als rapporteur werd de heer Manley Hudson aangewezen. De belangrijkste overige onderwerpen voor de aanstaande zitting zijn: arbitrage (rapport van de heer Scelle, dat dit jaar wegens tijdsgebrek niet in behandeling kon komen); hoge zee behalve Continental Shelf, territoriale zee, het Statuut der Commissie, en verdragen in het algemeen (dus afgescheiden van de reserves). Rapporteur over dit laatste onderwerp is de heer Brierly;

die echter het voornemen heeft te kennen gegeven, om gezondheidsredenen zich uit de Commissie terug te trekken, hetgeen als een ernstig verlies voor de Commissie zou moeten worden beschouwd.

's-Gravenhage.

Prof. Mr Dr J. P. A. FRANÇOIS.

AANTEKENING

Canada's dilemma

In het begin van dit jaar heeft de Canadese Regering besloten de inflationaire druk niet, zoals in de Verenigde Staten, te bestrijden met directe contrôlemaatregelen, maar door middel van fiscale en monetaire politiek. Hoewel het nog te vroeg is om te beoordelen of deze poging zal slagen, schijnt zij momenteel, aldus Prof. F. Knox in „The Banker” van deze maand, „in danger of falling between two stools”. Enerzijds zijn nl. de ondernomen stappen niet voldoende geweest om een sterke stijging van de kosten van levensonderhoud te voorkomen, zodat menig Canadees voor Canada ongunstige vergelijkingen maakt tussen de recente prijsontwikkeling in de Verenigde Staten en Canada, anderzijds echter zijn de genomen fiscale maatregelen ver genoeg gegaan om enige locale nadelen te veroorzaken, zodat er voor verdere maatregelen politieke moeilijkheden zijn gerezen.

De huidige Canadese anti-inflatiepolitiek is in hoofdzaak gebaseerd op de begroting van 10 April jl. en op de aankondiging van nieuwe maatregelen tot credietbeperking door de Bank van Canada op 22 Februari jl. De doeleinden van de begroting waren het verkrijgen van de benodigde middelen voor de defensie, het beperken van het verbruik van schaarse, voor de defensie benodigde, grondstoffen en het bereiken van deze twee doeleinden zonder directe contrôle van de Regering. Verschillende belastingen en accijnzen werden aanzienlijk verhoogd en door middel van afschrijvingsvoorschriften werd gepoogd het hoge investeringsniveau te verlagen. Na een aantal voorbereidende maatregelen te hebben getroffen, kwam de Bank van Canada met de „chartered banks” overeen het — in voorgaande maanden zeer sterk gestegen — bankcrediet te stabiliseren, terwijl bovendien enkele contrôlemaatregelen werden toegevoegd.

Deze nieuwe credietpolitiek heeft, aldus Prof. Knox, het nadeel, dat zij afhangt van de grotendeels vrijwillige medewerking van het particuliere bankwezen. De proefperiode komt in het najaar, wanneer de banken het hoofd moeten bieden aan de seizoenvraag van boeren en bedrijfsleven. Indien de credietbehoeften van de essentiële bedrijven moeten worden gedekt zonder dat het totale credietvolume mag toenemen, dan zullen andere credietvragers met minder crediet genoeg moeten nemen. Dit zal voor de doorsnee filiaaldirecteur moeilijke beslissingen meebrengen. De op te lossen problemen en de kracht waarmee de diverse bankiers hen te lijf kunnen gaan zullen van bank tot bank verschillend zijn. Rapporten betreffende de recente credietervaringen worden momenteel door iedere bank ten behoeve van de Bank van Canada voorbereid.

De vraag rijst in hoeverre de anti-inflatiemaatregelen succes hebben gehad. Tot nu toe zijn de prijzen in Canada sterker gestegen dan in de Verenigde Staten. Per ultimo Juni 1951 beliep de Canadese index van de kosten van levensonderhoud, op basis 1935/39 = 100, 187,6, terwijl te zelfder tijd de index der consumentenprijzen in de Verenigde Staten, op dezelfde basis, op 185,2 stond. In het eerste halfjaar 1951 was de Canadese index met 9,6 pCt en die van de Verenigde Staten met slechts 3,6 pCt gestegen. De bewegingen der groothandelsprijzen in Canada en in de Verenigde Staten, die in onderstaand staatje worden weer-

gegeven, hebben bij het publiek de indruk versterkt, dat de inflationaire druk in Canada de laatste tijd groter is dan in de Verenigde Staten en dit heeft de verlangens naar directe controlemaatregelen kracht bijgezet.

1935/39 = 100

	Canada	Ver. Staten	Vershil
Juni 1950	209,2	195,2	14,0
Dec. 1950	225,2	217,5	7,7
Mrt 1951	241,8	228,3	13,5
Juni 1951	242,7	225,4	17,3

De les, die hieruit kan worden getrokken, is, aldus Prof. Knox, dat, terwijl de Canadese productie, werkgelegenheid en inkomens zich op een recordniveau bevinden, Canada's fiscale en monetaire politiek straffer moet worden teneinde een verlaging van de consumptieve uitgaven en de kapitaalsuitgaven, die niet voor de defensie zijn bestemd, teweeg te brengen. In feite zal het echter wellicht om politieke redenen al moeilijk zijn om de huidige maatregelen te handhaven. Kiezers in de benadeelde sectoren van het bedrijfsleven zijn nl. van mening, dat de restricties onnodig streng zijn.

De eisen van de benadeelde groepen om de controlemaatregelen te verzachten worden versterkt, doordat het waarschijnlijk is, dat de begroting het lopende fiscale jaar een groot overschot te zien zal geven. Oorspronkelijk was medegedeeld, dat de nieuwe belastingen van April jl. noodzakelijk waren om juist uit te komen. Deze „misrekening” van de prognostici rechtvaardigt volgens velen belastingverlagingen. Slechts weinigen trekken de conclusie, dat de toenemende belastingontvangsten zelf een teken van inflatie zijn, dat de controlemaatregelen van de Regering derhalve tot nu toe minder effectief zijn geweest dan was verwacht en dat stringentere maatregelen nodig zijn.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De geldmarkt bleef ook gedurende de afgelopen week zeer ruim, met biedprijzen van $1-1\frac{1}{8}$ pCt voor de korte termijnen schatkistpapier.

De huidige stroom van middelen naar de geldmarkt, welke, naast het aflopen van veel schatkistpapier, vnl. gevolg is van gestegen deviezenverkoop door exporteurs i.v.m. de verbeterde Nederlandse betalingsbalanspositie en in mindere mate ook van versnelde afstoting van ponden door enkele houders op grond van devaluatieverwachtingen voor deze valuta, komt geldmarkttechnisch gezien, op een ongelegen tijd. Daar, wat nieuwe bij de Agent van het Ministerie van Financiën af te nemen schatkistpromessen betreft, praktisch slechts jaarspromessen voor belegging in aanmerking komen, wordt nl. de reeds grote hoeveelheid September- en Octoberpapier in de schatkistpapierportefeuilles zodoende nog verder versterkt. De soepele functionering van de geldmarkt wordt hierdoor uiteraard belemmerd. Het is nog een geluk bij een ongeluk, dat de Agent de laatste tijd callgeld opneemt. Hierdoor worden de geldmarktinstellingen — zij het ten koste van een rente-offer — ten minste nog enigszins in staat gesteld hun aankopen van schatkistpapier een weinig over de tijd „uit te smeren”.

De kapitaalmarkt.

Op de aandelenmarkt is de opwaartse druk, die het algemene koersniveau omhoog bracht van 143,8 op 3 Augustus tot 152,5 op 28 September jl. thans waarschijnlijk uitgewerkt. Tenzij onder invloed van een groeiende devaluatieverwachting — waarvan momenteel geen

sprake is — is een voortdurende koersstijging bij de huidige kapitaalschaarste moeilijk denkbaar.

Zeer opmerkelijk is de tegenzin, welke allerwegen aan de dag wordt geleed tegen de verhoging van de geldbeloning van het kapitaal. De Minister van Wederopbouw veegde in Limburg de beleggers de mantel uit, die wel tegen $4\frac{1}{2}$ pCt doch niet tegen 4 pCt willen beleggen in woningbouwleningen. Amsterdam leent morrend f 10 mln in de vorm van een niet ten volle 4 pCt renderende premie-lening. De Directeur van de Herstelbank adviseerde het bedrijfsleven o.a. desnoods de dividenden een „kleinigheid” te verlagen, om middelen te verkrijgen ter intekening op de aangekondigde Herstelbank-obligatielening. Men vraagt zich bij dit alles af, of de consequentie van een ernstige kapitaalschaarste in een tijd, waarin het monetaire evenwicht niet alleen wordt toegejuicht doch ook toegepast, wel algemeen wordt ingezien. Dat men hier-naast op rechtvaardigheidsgronden geen bezwaar kan maken tegen een rentestijging van $3\frac{1}{2}$ op $4\frac{1}{2}$ pCt, dus met ca 30 pCt, nu de lonen met meer dan 200 pCt t.o.v. vóór de oorlog zijn gestegen, is duidelijk.

	5 Oct. 1951	12 Oct. 1951
Aand. indexcijfers.		
Algemeen	152,5	151,7
Industrie	215,0	215,2
Scheepvaart	179,9	178,6
Banken	122,6	120,7
Indon. aandelen	52,4	51,5
Aandelen.		
A.K.U.	169 $\frac{3}{4}$	169
Philips	170 $\frac{3}{8}$	171 $\frac{1}{2}$
Unilever	230 $\frac{1}{2}$	228 $\frac{1}{2}$
H.A.L.	181	178
Amsterdam Rubber	105 $\frac{1}{2}$	104
H.V.A.	114 $\frac{1}{2}$	110 $\frac{1}{2}$
Kon. Petroleum	301 $\frac{1}{2}$	296 $\frac{3}{4}$

Staatsobligaties.

2 $\frac{1}{2}$ pCt N.W.S.	71 $\frac{1}{8}$	70 $\frac{5}{16}$
3—3 $\frac{1}{2}$ pCt 1947	86	85
3 pCt Invest. certif.	88 $\frac{5}{8}$	88 $\frac{1}{2}$
3 $\frac{1}{2}$ pCt 1951	94	93
3 pCt Dollarlening	100 $\frac{1}{4}$	100 $\frac{1}{4}$

J. C. B.

STATISTIEKEN

DE NEDERLANDSCHE BANK.

(Voornaamste posten in duizenden guldens).

Data	Munt en muntmateriaal	Vorderingen en geldwaardige papieren, luitende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaalmiddelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalingsaccorden	Voorschotten in rekening courant
10 Sept. '51	1.194.879	811.868	4.295	265.048	214.028
17 Sept. '51	1.194.779	748.757	4.487	249.310	217.011
24 Sept. '51	1.194.908	777.674	4.787	258.017	211.792
1 Oct. '51	1.195.016	826.433	5.277	297.580	233.413
8 Oct. '51	1.195.172	867.371	6.030	296.505	234.086
15 Oct. '51	1.195.268	929.545	7.113	304.340	223.807

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist, bijzondere rekening	Saldo voortvloeiende uit betalingsaccorden	Ander saldi van niet-ingezetenen
10 Sept. '51	2.770.855	2.272.085	31.554	1.684.824	289.460	113.798
17 Sept. '51	2.744.728	2.229.906	20.557	1.684.824	235.570	113.271
24 Sept. '51	2.754.881	2.244.515	16.705	1.722.261	242.256	114.171
1 Oct. '51	2.846.829	2.292.981	—	1.722.261	253.549	114.592
8 Oct. '51	2.802.236	2.289.468	34.979	1.722.261	255.965	114.095
15 Oct. '51	2.778.919	2.285.299	26.575	1.722.261	253.551	112.955

INLEGGINGEN EN TERUGBETALINGEN BIJ DE SPAARBANKEN
IN NEDERLAND¹⁾
(in miljoenen guldens)

Maand	Inleggingen			Terugbetalingen			Saldo
	R.P.S.	Part.	Totaal	R.P.S.	Part.	Totaal	
Tot. '46	246,4	295,1	541,5	544,5	377,1	921,6	-380,1
Tot. '47	253,7	307,5	561,2	316,2	285,7	601,9	-40,7
Tot. '48	252,7	345,8	598,5	351,3	361,1	712,4	-113,9
Tot. '49	288,3	401,2	689,5	322,7	359,5	682,2	+ 7,3
Tot. '50	285,1	418,0	703,1	389,2	428,9	818,1	-115,0
Jan. '51	24,5	41,0	65,5	35,1	43,1	78,2	-12,7
Febr. '51	22,8	38,3	61,1	42,4	46,4	88,8	-27,7
Mrt '51	19,3	30,3	49,6	46,7	46,7	93,4	-43,8
Apr. '51	16,9	28,8	45,7	35,2	40,2	75,4	-29,7
Mei '51	22,4	36,9	59,3	30,7	40,5	71,2	-11,9
Juni '51	22,4	34,1	56,5	29,2	37,8	67,0	-10,5
Juli '51	25,4	35,5	60,9	31,5	40,4	71,9	-11,0
Aug. '51	28,5	36,7 ²⁾	65,2	25,6	30,7 ²⁾	56,3	+ 8,9

¹⁾ Bron: Statistisch Bulletin C.B.S.

²⁾ Voorlopige gegevens.

RECENTE ECONOMISCHE PUBLICATIES

- The Netherlands press today*, door N. Schneider. Brill 1951, f 2,25.
- Vereeniging voor de Staathuishoudkunde*. Verslag van de buitengewone vergadering, gehouden te A'dam, 11 Sept. 1950. Voordrachten van F. A. Hayek, F. A. Lutz en J. Jéwkes over volledige werkgelegenheid, inflatie en planhuishouding. M. Nijhoff 1951, f 1,50.
- Het systeem van de marktvormen*, door Dr F. J. de Jong (Capita Selecta der Economie XIV). Stenfert Kroese 1951, f 14.
- Bedrijfsbegroting en bedrijfsbeleid*, door A. Mey (Bedrijfs-economische Monographiën D.V). Stenfert Kroese 1951, f 24.
- De Nederlandse converteerbare obligatie*. Publicatie van de Stichting voor Economisch Onderzoek der Universiteit van Amsterdam. Stenfert Kroese 1951, f 10.
- Psychological analysis of economic behaviour*, door G. Katona. MacGraw-Hill 1951, f 22,50.
- The American economy*, door A. J. Youngson Brown. A brief comprehensive account from the civil war to 1940. George Allen & Unwin, London 1951, f 10,05.
- Readings in labor economics and industrial relations*, edited by J. Shister. Lippincott comp. 1951, f 22,50.
- Yearbook of industrial organisation*, 3rd issue 1950. Ed. de l'Annuaire des Organisations Internationales, S.A. f 18,95.
- The economics of the money supply*, door The Chamber of Commerce of the U.S., Wash. D.C. 1951, f 2,40.
- The policy sciences*, door D. Lerner en H. D. Lasswell. Stanford Univ. Press 1951, f 33.
- Principles of economics*, door R. H. Blodgett. Rinehart 1951, f 22,50.
- Peekskill*, door H. Fast. Collet's Intern Publ. Inc. 1951, f 5,25.
- Human factors in management*, door S. D. Hoslett. Harper & Brothers 1951, rev. ed., f 18.
- Advertising media*, door Brennen. The functions of various advertising media and their organisation, development and promotion. Intended for those who want to understand how advertising operates. McGraw-Hill 1951, f 26,40.
- The dynamics of a labor market*, door C. A. Myers en G. P. Shultz. Prentice Hall 1951, f 18.
- The aircraft industry*, door W. G. Cunningham. A study in industrial location. L. Morisson 1951, f 26,40.
- Capitalism and socialism on trial*, door T. Sternberg. Gollancz 1951, f 13,25.
- The supervision of personnel*, door J. Pfiffner. A guide to

improved personnel leadership in business and industry. Prentice Hall 1951, f 26,40.

Justice in Russia, door H. J. Berman. An interpretation of Soviet law. Harvard Univ. Press 1951, f 19,85.

Agricultural resources of China, door T. H. Shen. The place of agricultural production and resources in China's economy and foreign trade. Cornell Univ. Press 1951, f 22,50.

A documentary history of the American people, door A. Y. Craven a.o. Excerpts from many sources, official documents, private papers, histories and essays, which shed some light on the important periods of American history. Ginn 1951, f 24,75.

American sociology, door H. W. Odum. The story of sociology in the U.S. to 1950. Longmans 1951, f 22,50.

The transportation revolution 1815-1860 (vol. IV of: Economic History of the U.S.) door G. R. Taylor. Rinehart 1951, f 26,40.

American financial institutions, door H. V. Prochnow. An over all picture of America's financial structure, treating the relationship among the major financial institutions, the methods by which they operate and the particular services they each perform. Prentice Hall 1951, f 35,20.

Schumpeter, social scientist, door Seymour E. Harris. Harvard Univ. Press 1951, f 18.

The research paper, door F. M. Hilbisch. Covering all the phases of preparing objective reports. Especially suitable as a manual for students. Bookman Ass. Inc. 1951, f 13,30.

Peace can be won, door P. Höffman. Joseph 1951, f 5,95.

The mathematics of finance, door F. C. Smith. For business administration students, Appleton Century Crofts 1951, f 18.

Textile organisation and production, door A. E. Clifford. Carter 1951, f 15,75.

Review of economic conditions in Africa. United Nations 1951, f 6,30.

Produktivität und Rentabilität, door F. Merkle. Poeschel Verlag 1951, f 9,65.

Grundlagen der Betriebswirtschaftslehre: Band I, Die Produktion, door E. Gutenberg. (Abteilung Staatswissenschaft, Enzyklopädie der Rechts- und Staatswissenschaft, herausgeg. von Künkel, Preiser (u.a.). Springer Verlag 1951, f 31,20.

Kostenrechnung-Richtlinien für Baumwollwebereien, herausgegeben vom Hauptverband Baumwollweberei. Lorch Verlag 1951, f 10,75.

Bankbetriebslehre, door Kalveram. Gabler 1951, f 13,80.

Einkauf in Handel und Industrie, door Raasch-Weber. Gabler 1951, f 5,70.

Industriekalkulation, door M. R. Lehman. Poeschel Verlag 1951, f 20,90.

Bevölkerungsdynamik und Bevölkerungsbilanz, door Friedrich Burgdörfer. Entwicklung der Erdbevölkerung in Vergangenheit und Zukunft. Lehman 1951, f 9,05.

Kapitalerhöhung aus Gesellschaftsmitteln, door Karl Rauch (in drie delen). Deel I f 13,25, Deel II en III tezamen f 13,25. Böhlau Verlag 1950 (derde druk).

Vollbeschäftigung, Inflation und Planwirtschaft, Beiträge von A. Amonn, W. Eucken, C. Bresciani-Turroni, Ellis, F. A. Hayek u.a. Rentsch Verlag 1951, f 16,50.

Die Genauigkeit der Kostenrechnung industrieller Betriebe, door R. Rodenstock. Weinmayer Verlag 1950, f 10,65.

Aspect de la reconstruction monétaire de l'Europe, door R. Triffin.

La méthode marxiste, door H. Bartoli (Travaux du congrès des économistes de langue française 1950). Editions Domat-Mont Chrestien, f 5,70.

La politique économique du Directoire, door G. Dejoint. M. Rivière et Cie 1951, f 11.

ALLE voordelen
van een

PENSIOENREGELING

voor Uw personeel
verkrijgt U
bij

AMSTLEVEN

BOVENDIEN

snel en gratis
gedegen adviezen
en

doorlopend **EEN GOEDE SERVICE**

N.V. AMSTERDAMSCH E MAATSCHAPPIJ VAN LEVENSVZERZEKERING

Nieuwe Spiegelstraat 17 • Amsterdam • Telefoon 63272

beschikbare krachten

Econoom, Dr., te Den Haag, zoekt een samenwerking met een
ACCOUNTANTSKANTOOR.

welke inhoudt, dat door hem in voorkomende gevallen economisch onderzoek, e.d. wordt verricht ten behoeve van cliënten. Een aanvankelijk geringe omvang van de werkzaamheden vormt geen bezwaar. Br: onder no. E.-S.B. 42-2, bur. v. d. bl., Postbus 42, Schiedam.

diversen

TE KOOP;

Wolseley 1950 4 cyl., in staat van nieuw, 27.000 km gelopen. Watervlietstraat 6, Den Haag, Telef. 320886.

SCHAKEL

in voorkomende gevallen
DEZE RUBRIEK IN!

Ondernemingen, die het beste leidende personeel zoeken, speciaal met economische scholing, roepen sollicitanten op door middel van een annonce in de rubriek „Vacatures”. Het aantal reacties, dat deze annonces tengevolge hebben, is doorgaans uitermate bevredigend: begrijpelijk omdat er bijna geen grote instelling is, die dit blad niet regelmatig ontvangt en waar het niet circuleert. Opdrachten voor het volgend nummer dienen Zaterdag a.s. in ons bezit te zijn.

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.)
Telefoon Redactie en Administratie 38040, Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Seminarie voor Gespecialiseerde Economie
14, Universiteitstraat, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochstraat 5, Rotterdam (W.).
Bankiers: Banque de Commerce, Brussel.

□

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland f 26,— per jaar, voor België/Luxemburg f 28,— per jaar, te voldoen door storting van de tegenwaarde in Belgische francs bij de Banque de Commerce te Brussel of op haar Belgische postgirorekening no 260.34.

Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—, overige landen f 28,— per jaar.

Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het halenderjaar.

□

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam (W.).

□

ADVERTENTIES.

Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de Firma H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 6). Advertentie-tarief f 0,43 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgave van redenen te weigeren.

Losse nummers 75 cents, resp. 10 B. francs.